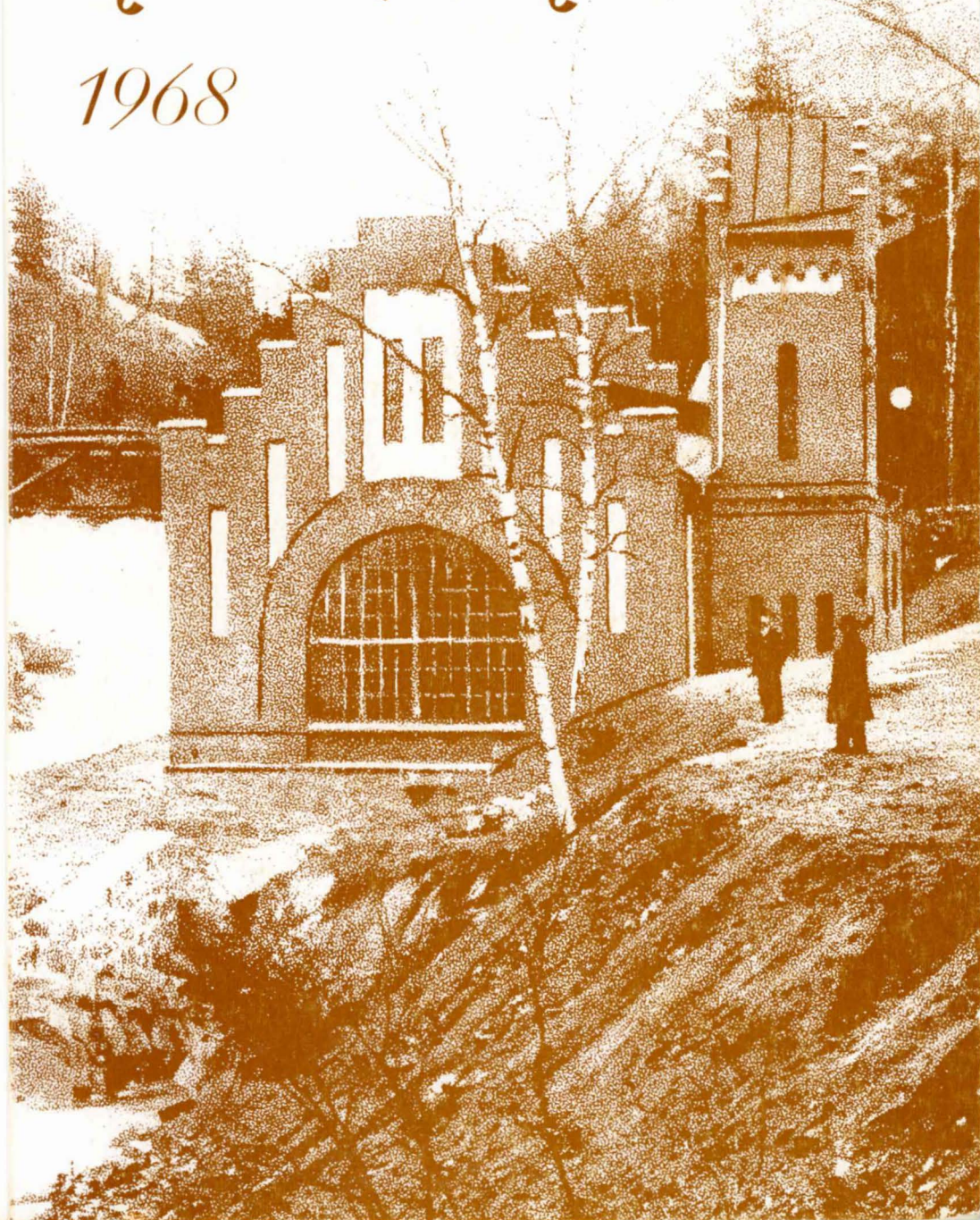

Ħakarps Kżronika

1968

Hakarps Hembygdsgråd

Krönika 1968

INNEHÅLL

Förord	3
Ett sockenbiblioteks historia av Lillemor Ståhlgren	5
Katalog över Mörckska biblioteket	20
Ett postrån i Hakarp för hundra år sedan av Gottfrid Granemyr	28
Munksjö kraftstation — ett sextiofemårsminne av Eskil Lago	35
Smålandsgrenadjären Carl Oskar Falk av Eric Falk	44
Fageräng — en liten del av Hakarp av Ragnar Karlsmo	47
En vandring genom Ulvadalen av Arne Jansson	55
Växter i Ulvadalen	63
Kyrkans år 1968 i Hakarp av Harald Möllerström	66
Samhälle i förvandling, foton	69
Förvaltningsberättelse för 1968	70
Anteckningar ur församlingsböckerna	72

Redaktionskommitté har varit:

Rune Gustafsson, Carl-Eric Blomdahl, Eskil Lago,
Gottfrid Granemyr och Ragnar Karlsmo.

Titelsidans bild visar Munksjö kraftstation och är framställd i "Tone-Line" av fotograf Herbert Andersson efter ett gammalt foto. Samtliga klichéer i boken är gjorda av Huskvarna Klichétjänst AB.

FÖRORD

Krönikan för 1968 behandlar ämnen av skilda slag. Stadsbibliotekarien Lillemor Ståhlgren ger en historik över Hakarps folkbibliotek som i mer än hundra år verkat i vår socken. Munksjö kraftstation som nu tjänat ut och i framtiden kommer att finnas kvar som tekniskt museum får en beskrivning alltifrån byggnadsåret. Ett postrån i Hakarp från den tid då post befordrades med häst och vagn och en minnesteckning över en gammal smålandsgrenadjär ingår i innehållet.

En historik lämnas över Fageräng, den första bebyggelsen inom Egnahemsområdet. Ulvadalen, en storslagen och intressant naturformation med en rik flora, behandlas ingående och med förteckning över där förekommande växter.

Till sist lämnas en kort redogörelse för händelser på det kyrkliga området samt som vanligt befolkningsuppgifter för år 1968.

Till samtliga medarbetare författare, fotografer och tecknare, vill vi framföra ett varmt tack för god medverkan i 1968 års Krönika.

Swenska C.F. MÖRCK,
Red = Dejan

Eller

Wälöfwada

Hushållerskan,

Huru den må skjöta och wårda den
Boskap och de Foglar, som hon är an-
svarig före; styra sina inne-syflor, och dra-
ga omsorg för Lin och Zampa, Rål,
och Krydder.

Dem af det hederwårda Qwinno-könet til
tjenst, som sig om en sådan wetenskap i
Hushållningen bemöda.

I stället för Andra Delen til Herr Eric Salanders
Gårds = Fogde Instruktion,
Uti möjligaste färtthet sammanfattad

af
K. D.

Och med en bifogad tillökning eller en för alla
menniskor wäl inrättad

Sundhets = Bok.

Lil Trycket befordrad.

Med Kongl. Maj:ts Allernådigste *Privilegio.*

WÄSTERÅS,

Tryckt hos JOHAN LAUR. HORRN, på des
bekostnad, år 1772.

*Ur Mörckeska samlingen i Hakarp: nr 91 Swenska Red-Dejan
eller Wälöfwada Hushållerskan. Wästerås 1772.*

Ett sockenbiblioteks historia

av Lillemor Ståhlgren

De folkbildningsivrare, som vid mitten av 1800-talet drev fram den allmänna folkskolan, hade från början klart för sig, att läskunnigheten för att bli av värde måste tränas också i vuxen ålder och leda till goda läsvanor, och att man därför parallellt med skolan måste erbjuda möjligheter till fri läsning. 1842 års folkskolestadga ålade prästerskapet "att uppmuntra till inrättandet och begagnandet af sockenbiblioteker samt därtill tjänliga böcker föreslå". Men i praktiken gick det ofta dåligt med genomförandet, som blev helt beroende av initiativ från intresserade prästmän och lärare. Vid seklets mitt var sockenbibliotek ännu mycket sällsynta, enligt biskop Heurlin vid 1850/51 års riksdag: "I Växjö stift åtminstone veta vi ej af sådana. Däremot finnas boksamlingar vid alla kyrkor, och ur dem sker utlåning". Så var med säkerhet också fallet i Hakarp.

Vid sockenstämma den 17 juni 1859 fattades beslut om bildandet av ett sockenbibliotek:

Protocoll hållet i allmän Valborgsmässa sockenstämma med Hakarps församling den 17 Juni 1859.

---

§ 15

Pastor uppmanade socknemännen att genom sammanskott af böcker eller penningar bidra till bildandet af ett socken-Boksamling eller Bibliothek, hvaraf böcker af nyttig läsning kan vara tillgänglig för församlingens medlemmar. Denna uppmaning vann bifall i hvidan ett anslag beviljades ur Magasinskassan för ett år af 30 Rdr Rmt, och hoppades socknemännen att de bättre lottade inom församlingen genom bidrag i böcker eller penningar befordra denna bildade inrättning, förmenande att mången ledig stund skulle under hvila från arbetet komma att nyttigare användas än nu vanligen sker, om tillgång på nyttig läsning kunde beredas. För inköp af de böcker som genom beviljade anslaget och af möjligen blifvande sammanskott kunde anskaffas, skulle förslag upprättas af Pastor i samråd med Arvid Johansson i Smedstorp och organisten C. Hagström. Skollärare

Wetterholm åtog sig att utan ersättning förvara och utlåna böckerna eller att blifva Socken Bibliotekarie.

Justerat den 21 Juni 1859
Johannes Månsson i Lexarp
Sven Gustafson

Ut Supra in Fidem
P. A. Almquist

Det var socknens förste ordinarie "barnalärare", vald 1842, Bengt Fredrik Wetterholm, som utsågs till sockenbibliotekarie. I en handskriften rapport, som lyckligt nog finnes bevarad, dagtecknad 1 maj 1860 och fortsatt samma dag 1861, redogör han för bibliotekets tidigaste verksamhet.

Det, på Walborgsdagen för socken församlingen den 17 Juni 1859 bestående Länbibliothek inom församlingen, består nu af 113 band, enligt följande
43
28. — Af hvilka, för närvarande, äro utlånta
43
28. — Af denna boksamling äro 12 band tillhöriga
kyrkan, neml: Lärarens Själshälsa 6 delar, Luthers
Epistel-Postilla, luthersk Evangelii-Postilla och
10 årgångar Läsning för Folket. — 4 band tillhöra
skolan, neml: 14 årgångar Läsning för Folket.
9 band utgjorde den gamla boksamlingen som
J. d. Jans till utlåning. — 47 band äro skänkta
af Hr. Prosten P. A. Almquist, 12 band af Anders
Johansson i Medelborg och 2 band af Johannes
Johannesson på Brunstorp, samt 1 band af Pre-
deranden Hr. G. Almquist. — 23 band äro inköpta
samt desutom 1-10 Häft. af Swensk Historia af
Starbäck. — De Constanta bidragen hafva under

äret uppgått till 12 R₄₄ öre, som tillhöra med
de 30 R₄₄ Rmk, hvilka vid afvägnämnda socken-
stämma beviljades. Jäsom anslag för 1 år ur
Magasinskassan, utgöra 42 R₄₄ öre Rmk.
Utaf dessa penningar hafva 5 R₂₅ öre blifvit
använda, dels till inbindning af 11 ff. böcker,
och dels till lagning af 7 ff. utaf de gamla böcker-
na. — De inköpta böckerna kostar, enf. Räk-
ning, 51 R₅₁ öre; alltså uppkommer en
överskott på 14 R₃₂ öre. —

Hakarpe den 1 Maj 1860. —

P. N. etterholm.

I den första boksamlingen ingick 12 band tillhöriga kyrkan, 7 band tillhöriga skolan, och "9 band utgjorde den gamla boksamlingen, som f. d. fans till utlåning". Mera betydande bogåvor skänktes av prosten P. A. Almqvist samt av Arvid Johansson i Smedstorp, och 12 riksdaler 44 öre i kontanta bidrag lades till det anslag på 30 riksdaler riksmünt, som beviljats ur magasinskassan. Böckerna förvarades i ett skåp i den 1845 uppförda sockenstugan, intill 1877 också "scholekammare". Samlingen består i den första redogörelsen av 113 band och uppgår ett år senare till 121 band, "enligt Catalog, af hvilka 49, för närvarande, äro utlånta". I detta äldsta bestånd ingick bl. a. Luthers postillor, Scrivers "Själaskatt" och andra andliga skrifter, en rad årgångar av den populära skriftserien "Läsning för folket", som Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande gav ut sedan 1834, samt Bergs "Sockenbibliothek till befordrande af allmän bildning" från 1851 och framåt. Bland nyinköpen noteras 10 häften av "Swensk historia utaf Starbäck".

Den 1 Maj 1861.

Årvarande Länbibliothek har under året blifvit tillökade med 8 band, af hvilka 1 blifvit inköpt, 5 äro gåfvet ut af H. Prosten P. Ahnqvist och 2 ut af J. Swenfeld; boksamlingen uppgår nu till 124 band, enligt Catalog, af hvilka 49, för närvarande, äro utlånda. —

Behållningen i Contanta bidrag var

förklarade 1 Maj ————— Prind 37, 19.

Utslaget ur Magasinskastan för 1860 — 30, 00.

Ja Prind 67, 19.

Behål till Nordström & Son enf. Räkning Prind 48, 54.

Behållning denna dag ————— 18, 66.

Ja Prind 67, 19.

År och dag som ofvan.

P. J. Westerholm.

Bokurvalet blev från början en av de värsta stötestenarna för sockenbiblioteken. Den syn på deras roll, som A. v. Hartmansdorff i riksdagen uttryckte med förslaget att kalla dem "skolebibliotek", "ty socken bibliotek kan innehålla hvarjehanda t. ex. romaner, med hvilka socknens fruntimmer roa sig men därför icke äro för skolan tjänliga", delades av många präster och skolmän, som på hans inrådan utöver skolböcker anskaffade "bibel, psalmbok, postilla, lagbok, grundlagarna och en karta öfver Sverige och Norge".

Det har konstaterats, att de så utrustade biblioteken blev föga utnyttjade. En motsatt, framstegsvänlig linje företrädde av P. A. Siljeström, en av tidens främsta folkbildningsmän, som 1854 gav ut "Anvisningar och råd för sockenbibliotek", jämte en förteckning över 300 lämpliga böcker. Han tillrådde där, på goda grunder, "att icke alltför uteslutande välja läsning, som är beräknad på uppbyggelse eller praktisk nytta, utan äfven lämna något rum för det underhållande och roande". Han klandrade också vissa för den tiden typiska författare, som "kommit att urarta till en sådan, om man får säga, enfaldighet och barnslighet i innehåll och stil, att de verkligen icke ens duga för den enfaldigaste . . . — Hvad som duger för s. k. bildade läsare i allmänhet bör ock duga för allmogesmannen och arbetaren". Siljeströms Anvisningar, som 1859 utkom i ny upplaga i Läsning för folket, blev en avgörande stimulans och vägledning för de nya biblioteken.

En genomgående svårighet även för de bästa sockenbiblioteken var de ytterst knappa anslagen, som satte mycket snäva gränser för verksamheten. De sparsamma bokgåvor som stod att få var ofta direkt olämpliga som folkläsnings. I Hakarps socken blev utvecklingen gynnsammare, tack vare en generös donator.

Godsägare Carl Fredrik Mörck på Rosendala hade alltsedan studentåren i Lund varit ivrig boksamlare och efterlämnade vid sin bortgång 1864 omkring 9000 band — den största privatsamling som funnits i trakten. Den förvarades delvis i den av Mörck uppförda paviljongen på Rumlaborg. Om Mörck har matrikeln över skånska nationen följande att säga:

"3417. *Carl Fredrik Mörck*, son af handlanden Joachim Fredrik M. († 1850) och Juliana Vilhelmina Schröder († 1864); f. i Carlshamn 28 aug. 1809; öfvergick till blek. nationen 1828; possessionat å Rosendahl vid Jönköping; † derstädes ogift 30 maj 1864.

Original och ordningspedant. Egde stort bibliotek, men lär stundom ej tagit annan befattning med sina böcker än att han uppskar dem och rättade anmärkta tryckfel. Gjorde sin inspektor G. Westberg till universalarvinge. Denne donerade 1864 till Lunds akademiska förening större delen af Mörckska biblioteket, med vilkor att eleverna vid Alnarps landtbruksinstitut

skulle få fritt tillträde till detsamma. Då detta vilkor ej kunde af akad. föreningen godkännas, ordnades saken så, att Alnarp erhöll en del af biblioteket och Lund det öfriga, utgörande flera tusen band, mest skönlitteratur och historia.”

Formuleringen gör knappast rättvisa åt boksamlingens stora värde och det bibliofila intresse, som måste ha legat bakom dess tillkomst. Då Alnarp 1862 fått eget bibliotek, fann man lämpligast att överföra en del av samlingen till detta. I ”Katalog öfver Alnarps Landtbruks-Instituts Bok-, planch- och kartsamling” år 1880 utgör Mörckska biblioteket, 988 nummer av huvudsakligen jordbruks- och lant-hushållningslitteratur, det första partiet, och samlingen har tydligen varit av avgörande betydelse för Alnarps bibliotek under dess uppbyggnadsskede.

Största delen av samlingen donerades alltså till Akademiska föreningens bibliotek i Lund och skall till en del ha utmönstrats därifrån. Bibliotekets nuvarande arkivarie meddelar emellertid, att samlingen till största delen torde finnas bevarad, men av utrymmesskäl ha överförts till arkiv och för närvarande finnas delvis deponerad i Lunds universitetsbibliotek. En inventering och katalogisering av rariteter och äldre samlingar i Akademiska föreningens bibliotek pågår för närvarande, och då dess resultat kommande år publiceras, kommer Mörckska samlingen i Lund att utförligt presenteras där.*)

Men drygt 200 band ur det Mörckska biblioteket donerades till Hakarps Läse Bibliothek. Den handskrivna katalogen över donationen, med stor omsorg upprättad av godsägare Westberg själv, finnes bevarad. Den omfattar 148 nummer, motsvarande 206 volymer. Flera av dem har emellertid senare utgallrats, och några tycks på okänt sätt ha förkommit, däribland tyvärr värdefulla arbeten som Lloyd, ”Anteckningar om ett 20-årigt Wistande i Skandinavien”, Wieselgren, ”Ny Smålands beskrifning” och Allwin, ”Beskrifning af Wista härad”. En del arbeten från 1700-talet har donator unnat Hakarpsbiblioteket, exempelvis ”Svenska Red-Dejan eller Wälöfwade Hushållerskan”, Västerås 1772. Hela samlingen är prydligt inbunden, med guldtryck på svarta skinnyggar — som dessvärre misspyds av senare påklustrade handskrivna nummerlappar. Enligt

---

*) Uppgifter från Akademiska föreningens bibliotek genom Jan-Ojvind Swahn 1950 och Åke Lellky 1969.

tidens sed har ofta flera helt olikartade arbeten bundits i samma band, med ibland förbluffande resultat. "Ångbåtsfärder kring Wetertern. Pennteckningar på fri hand" döljer sig sålunda bakom ryggtiteln "Den kloke fårgubben, m. m.", och "Lärobok i landtbruket" av den store jordbruksreformatorn Rutger Maclean får sökas under nr 88, "Jordens rätta värde, m. m."

Katalogen är uppdelad i: Religiösa skrifter. — Naturvetenskapliga arbeten. — Historia och geografi. — Jordbruk, Boskaps-, Bi- och Trädgårdsskötsel (den största avdelningen) samt Romaner och Skön Litteratur. Här finner man först, som sig bör, Luther och Arndt, Mellin, Norborg och Schartau, men också Fredrika Bremers "Morgonväkter" — samt ett tiotal utslitna katekeser.

Att natur- och lantbrukslära fått så stor plats i den lilla samlingen berodde kanske delvis på att Siljeström i sina Anvisningar rekommenderat sådana "afhandlingar" såsom intressanta för allmogen. Tyvärr, konstaterar Werner Söderberg, har dessa ömsom tunglästa, ömsom konstlat "enfaldiga" böcker i stället genomgående haft en avskräckande inverkan på allmänheten. Så mycket mer populära har Fryxells och Starbäcks berättelser ur historien varit — de delar, som alls finns kvar, är slitna till trasor.

Under "Blandadt Innehåll" återfinner man sådana hörnstenar i dåtidens kulturhistoria som Carléns "Svenska familjeboken" och C. J. L. Almqvists "Svensk språklära".

Bland skönlitteraturens omkring 50 volymer återfinns Topelius och Rydberg, Dickens och Walter Scott samt populära signaturer som "Onkel Adam" och "Nepomuk". Andersens Sagor är det enda som närmar sig vad vi skulle kalla barnböcker — ändå var läshungern störst bland ungdomen. En mycket stor procent är här utgallrad; det fullständigt utslitna och nersolkade skick de bevarade "roliga" böckerna uppvisar jämfört med det fräscha utseendet på till exempel "Wexelbrukets grunder", vittnar vältaligt om var låntagarnas läsintressen låg. Man kan ju med vemod tänka på den stora donationen, "mest skönlitteratur och historia", och det gamla ordet "bära ugglor till Atén". Men arvtagarna får i stället med tacksamhet minnas, hur mycket detta för sin tid häpnadsväckande rika tillskott betytt i sockenbibliotekets tidiga utvecklingsskede.

Det bokbestånd, som under de närmaste årtiondena förvärvades till komplettering av Mörckska samlingen, har av bevarade rester att

döma i stort sett varit sammansatt efter samma grunder som denna och av likartat material. Här finner man C. J. L. Almqvists "Arbets ära", Petrus Laestadius "Journal för första året af hans tjänstgöring såsom missionär i Lappmarken", delar av Rosenius "Nytt och gammalt från Nådens rike", Samuel Ödmanns "Hågkomster från hembygden och skolan" och utländska författarnamn som Benjamin Franklin och Washington Irving.

1883 uppdelades biblioteket i folk- och skolbibliotek. Den värdefullaste källan till bibliotekets historia under denna period är en bevarad Utlånings Längd för Hakarps Socken Bibliotek, omfattande åren 1883—1907. Den är under 1880- och 90-talen mycket omsorgsfullt förd, med namn och adresser. Tyvärr har förhoppningarna att kunna kartlägga de enskilda sockenbornas läsvanor till största delen gått om intet, eftersom omnumreringar av de bevarade samlingarna gjort lånemarkeringarna oklara. Men journalen ger ändå en intressant överblick över sockenbornas läsintresse. Där återfinns i första hand bibliotekets stiftare och första gynnare, prästgårdsfamiljerna Almqvist och Rogberg samt sockenpampen Arvid Johansson i Höggärdet, nämndeman, landstingsman och kyrkoråd bland annat. Vidare patron Anders Larsson på Bråneryd och Salomon Gustafsson på Stensholms säteri jämte hans broder Fritiof, sedermera landshövding under namnet Domö. Men dessutom återkommer namn från gårdar och torp över hela socknen, även nerifrån Huskvarna, såsom Sandahl, Hagelin, Blomdahl, Lindecrantz. Också soldaten Fält på Fältatorpet, Anna på fattighuset och andra med samma adress fann vägen till biblioteket.

20/4 1884 dyker för första gången ett namn upp, som sedan ofta återkommer: E. Linderholm, Sörängen. Gossen Emanuel, son till skomakaren Johannes Linderholm och så småningom i skomakarlära hos farbrodern, soldaten August Pohl, hade redan från småbarnsåren ett livligt läsintresse. I sin livfulla skildring av den sedermera riksbekante professorn och teologiske nydanaren återger Lenart Söderqvist hans egen skildring av barndomsbesöken på Hakarpsbiblioteket:

"I de sällsynta fall då en pojke från ett allmogehem ville läsa något annat än Luther, Scriver, Arndt, Norhrberg (!), Rosenius och Waldenström jämte katekesen och psalmboken, voro san-

nerligen goda råd dyra. Dåtidsens små landsortstidningar en eller två gånger i veckan stodo icke högt. I Hakarp fanns dock ett för sin tid högst värdefullt sockenbibliotek. Det hade vid mitten av 1800-talet fått en stor samling böcker — 217 band — efter en gammal herre C. F. Mörk, ägare till Rosendala. Bibliotekarie var den pensionerade folkskolläraren Bengt Wetterholm, ett gammalt original, där han satt, gammal och grå, sträng och allvarlig, innanför sin lånedisk, med en hel vägg bakom sig, från golv till tak full med böcker. Säkert voro mycket få lämpliga för barn och ungdom, men detta noga bevakade Eden var föremål för min livligaste åtrå.

Tack vare min fars borgen fick jag tidigt rätt att låna. Gubben Wetterholm var snål på sina böcker, och hans censur sträng. Med bävan vreds det hårda låset upp — och man steg in försiktigt. Så började ett strängt förhör med den lille fridstöraren utanför disken. Det rörde år, månad och dag, årets alla månader och dagantal, som inlärdes med räkning på knogarna. Vidare måste man veta sina egna namn, födelseår och födelsedag ävenså desamma för far, mor och syskon, kungens namn m. fl. nyttiga kunskaper. Efter allt detta erhöll man äntligen boken med allvarlig förmaning till aktsamhet.”

Av de böcker, som väckte hans intresse, kan man säkert fastställa, att i varje fall Fryxells ”Berättelser ur svenska historien” och Topelius’ ”Fältskärens berättelser” varit de ännu bevarade, fast fruktansvärt illa medfarna exemplaren i Mörckska samlingen. Också under senare år förblev han trogen låntagare vid sina besök i hemtrakten.

Bengt Fredrik Wetterholm, född 1813 som son till gesällen Daniel Wetterholm vid Stensholms pappersbruk, hade fått sin befattning ”i synnerhet därför att han är församlingens barn och är i tillfälle att kunna gå sin ensamma och sjukliga moder tillhanda”. Han pensionerades som lärare 1875, men kvarstod som bibliotekarie; han avled i november 1884. Bland hans efterträdare märkes skolläraren och kantorn S. A. Sehlin, om vilkens syn på bibliotekariekallet kyrkostämmans protokoll av den 15 dec. 1886 vittnar:

§ 3. *Till bibliotekarie efter Charl. Halvorzén valdes folkskolläraren S. A. Sehlin, som åtog sig befattningen med vilkor att han befriades från skyldighet att till ungdomar utlåna de bök-*

ker hvilka kunna vara skadliga för deras sedlighet och sunda själsutveckling.”

Sehlin skötte tydligen biblioteket till sin död år 1900. Han har bland annat på baksidan av Wetterholms rapportskrivelse 1860 antecknat viss utlåningsstatistik:

”Antalet boklån			
omkring	250	under	år 1866
„	200	„	„ 1875
„	40	„	„ 1886
„	40	„	„ 1895
S.A.S.”			

Dessa siffror talar om en sjunkande verksamhet. Från sekelskiftet är lånejournalen mindre noggrant förd och ger alltmer en bild av slarv och ointresse. Av revisionsberättelserna framgår, att bibliotekskassan under exempelvis åren 1900—02 fick årliga tillskott på kr. 50 ur skolkassan och intet år understeg kr. 500. Av dessa användes 1902 kr. 16 till inköp och bindning av böcker, kr. 20 till lön åt bibliotekarien, medan kr. 250 var ”mot revers utlånade”! Denna stagnation stämmer överens med de allmänna förhållandena i landet.

Överlärare Alfred Dalin i Huskvarna har i Verdandi 1898 med uppsatsen ”Våra folkbibliotek” gett en ganska dyster bild av de dåtida sockenbiblioteken. Han nämner därvid ej Hakarp, som han dock torde känt väl till — 1883 lånade han där ”Ny Smålands beskrifning”. Vid samma tid gör Verner Söderberg i sin större undersökning ”Sveriges sockenbibliotek” en närmare diagnos av situationen. Alltifrån fransk-tyska kriget 1870 fick tidningspressen en tidigare okänd spridning bland den nu mera läskunniga allmänheten. Genom tidningarna fick man inte bara färsk nyheter även ute i landet, utan också nöjesläsning genom de högt älskade ”följetongerna”, som utklippes och sparades. Från 1880-talet gick den blod- och tåredrypande kolportagelitteraturens alster fram som allt besegrande folkläsnings, spridd i tusentals sjaskiga häften av kringresande kolportörer, i popularitet hotad endast av de religiösa traktaternas mångfald. Den så gott som totala bristen på god lättillgänglig läsning lämnade fältet fritt för den dåliga smaken. Alfred Dalins flammande appeller till författarna att avhjälpa ”vår fattigdom på nationell, folklig litteratur” gav som bekant resultat i läsebokssviten:

*Bengt Fredrik Wetterholm,
f. i Hakarp 1813 d. 1884.
Skollärare 1842—75, sockenbibliotekarie
1859—84.*

*Efter en teckning av brukspastorn
Sam. Adrian.*

”Nils Holgersons underbara resa genom Sverige”, ”Från pol till pol” och ”Svenskarna och deras hövdingar”, och med Barnbiblioteket Saga inleddes den svenska barnbokens fantastiskt rika utveckling. Men Dalins vädjanden till statsmakterna att beakta folkbibliotekens nödvändighet och välsignelsebringande verksamhet, reglera deras osäkra ställning och förbättra deras knappa tillgångar blev ännu länge ohörda. Sockenbiblioteken förföll, och i Hakarps sockenstuga föll dammet över Jerusalems ”Betraktelser” och Walter Scotts ”Sjöfröken”. Eskil Lago minns, att då han omkring 1910 lånade i skolbiblioteket, stod en hop gamla böcker outlånade där bredvid.

Det blev de ideella folkrörelserna, främst nykterhetsrörelsen och arbetarrörelsen, som från denna tid bar upp det aktiva bildningsfrämjandet, även beträffande bokutgivning och bibliotek, och det var bland andra deras representanter, som 1904 konstituerade Huskvarna Folkbibliotek, efterträdare till det avsomnade ”bruksbiblioteket”, vars existens kan spåras tillbaka till 1874. Man kan på detta som på många andra områden konstatera, att åtskillnaden i vanor och vägar mellan Hakarp och Huskvarna var en realitet långt innan de två kommunerna skildes åt. Huskvarna biblioteks historia har skrivits av Eric Eilert 1953.

Motsvarande nydaningsskede kom uppe i Hakarp först 1925, då en biblioteksstyrelse, utsedd av skolrådet med bemyndigande av kyrkostämman, tillsattes. I denna återfinnes flera av de namn, som skulle leda bibliotekets utveckling under de närmaste årtiondena och lägga ned oräknade frivilliga arbetstimmar och krafter i dess tjänst: Axel Werner och Lennart Söderqvist, båda även styrelseordförande, Harry Johansson och Eskil Lago, samt Gunnar Blomdahl och Hans Johansson. Från denna tid kan man följa bibliotekets öden i styrelseprotokollen.

Det föråldrade äldre bokbeståndet, som vid sockenstugans rivning 1920 förts över till Kyrkskolan, magasinerades till större delen där, varvid den Mörckska samlingen inventerades och tillvaratogs. Någon utlåning av denna har sedan icke skett.

Boksamlingen rustades upp — så långt anslaget, 200:— kr., räckte — och styrelsen beslöt, att den skulle uppdelas i tre delar, att förläggas till Hakarps kyrkskola, Nordskogens skola och Fagerslätt-skolan och årligen cirkulera mellan skolorna. Det Mörckska biblioteket skulle dock orubbat kvarstå i Kyrkskolan. Tre bibliotekarier utsågs — de erhöll 1926 ett arvode av kr. 20:— (1940 hade det stigit till kr. 40:—)! Som bibliotekarier fungerade allt framgent huvudsakligen lärare vid skolorna, däribland de redan nämnda Axel Werner, Lennart Söderqvist och Hans Johansson samt överlärare Hugo Johansson, 1952—60 även ordförande.

Biblioteken hölls i allmänhet öppna 1 timme pr vecka, endast 2 böcker fick lånas åt gången, och låntagare måste vara minst 15 år. Skolbiblioteken fungerade helt inom skolarbetets ram, men de båda bokbestånden samsades i gemensamma lokaler i respektive skolor. Under de närmaste årtiondena förblev de kommunala liksom de nytillkommande statliga anslagen obetydliga, vilket satte snäva gränser för verksamheten. Lokaler uppläts gratis i skolorna, arvoden var som nämnts försvinnande små: pengarna kunde därför helt användas för bokinköp. I detta värv deltog med allvar hela styrelsen, och speciellt dess mångårige kassör Harry Johansson nagelför strängt varje utgift ur den slaka penningpungen. En afton kring kaffet hos ordföranden kunde därför resultera i inköp av 10 böcker, berättar Axel Werner och Hans Johansson. Ett sådant sammanträde livades ofta upp av att Gunnar Blomdahl läste dikter för styrelsen.

Han var den utan jämförelse främste bokläsaren och lyrikkännaren i Hakarp på sin tid och en ofta anlitad recitator. Så framstår han också i den klippbok kring hans verksamhet, som systerdottern, fröken Margareta Engqvist, donerat till Huskvarna Stadsbibliotek. Det tekniska arbetet med böckernas registrering, kortskrivning och påklistring av nummerlappar på de svarta ryggarna fick bibliotekarierna klara av, liksom det tyngande arbetet med bokbeståndets årliga cirkulation mellan utlåningsställena. Denna metod att erbjuda låntagarna största möjliga urval, som alltfjämt användes i vissa sammanhang inom biblioteksväsendet, blev alltför tungrodd, då bokbeståndet växte. Den inskränktes från 1939 efter hand och upphörde så småningom. Vid avdelningarna i Fagerslätt och Kyrkskolan minskade utlåningen allt mera, och de indrogs helt 1963—64. I stället utbyggdes biblioteket i Stensholmsskolan. Den för folkbiblioteket och skolbiblioteket gemensamma lokalen där blev snart alltför trång, särskilt sedan ABF-avdelningen i Hakarp 1960 överlämnat sitt bibliotek till folkbiblioteket. Läget — en trappa upp i skolbyggnaden — var för övrigt inte gynnsamt för utlåning till allmänheten.

Under 1960-talet satsade Hakarps kommun mycket kraftigt på biblioteksväsendets utveckling, under ledning av Rune Gustafsson, styrelseordförande sedan 1960. Bengt Alf, som i många år tillhört styrelsen och även deltagit i utlåningsarbetet, blev 1964 utsedd till bibliotekarie; han genomgick samma år skolöverstyrelsens kurs för deltidsanställda bibliotekarier. 1965 invigdes nya, moderna och vackra lokaler i Stensholmsskolans flygelbyggnad (yta 123 m²). Bokbeståndet rustades upp, speciellt barnavdelningen, mikrofilmade kyrkoarkivalier för Hakarp inköptes tillika med en läsapparat för mikrofilm, vilket livligt utnyttjas av släktforskare, en grammofonanläggning för enskilda lyssnare och gruppstudier installerades. Öppethållandet ökades till tre kvällar i veckan. Genom att efter sökta studielokaler placerats intill biblioteket, säkerställs en naturlig samverkan med bildningsarbetet. Utlåningen ökade från 1964 till 1966 med 50 %.

Under dessa år utvecklades också en allt livligare samverkan mellan Hakarpsbiblioteket och Huskvarna Stadsbibliotek, särskilt beträffande bokinköp och lån av facklitteratur. Efter de båda kommunernas sammanslagning 1967 har denna övergått till sam-

organisation. En ytterligare stark upprustning av bokbeståndet har skett, stort arbete har lagts ner på bibliotekets katalog, öppet-hållandet har ökat till 4 dagar i veckan med viss förstärkning av personalen, och en praktiskt taget kontinuerlig tillgång till stadsbibliotekets bokbestånd har tryggats för Hakarps-borna. Bok- och musikaftnar, liksom kasperteater och andra arrangemang för barn har inletts i samverkan och kommer att vidare utvecklas. Inflyttningen till Hakarp blir allt livligare, och därmed växer även bibliotekets verksamhetsfär.

Några sifferuppgifter i sammandrag ger en bild av den starka stegringen vid 40-årsperiodens slut:

	Anslag	Bokbestånd	Boklån
1930	500	840	1.902
1940	740	1.433	929
1950	940	1.890	572
1960	3.100	3.484	4.136
1965	16.550	4.395	6.822
1966	17.700	4.314	7.859
1968	—	5.587	13.472

Utlån vid Hakarps Läsebibliotek 1884: 134

1968: 13.472

Det Mörckska biblioteket, som så pietetsfullt bevarats genom tiderna, har flyttats fram i ljuset från skattgömmen i Kyrkskolan. I framtiden kommer det att finnas utställt i monterskåp i Stensholmsbiblioteket, tillika med andra värdefullare arbeten ur de äldre bokförråden. För närvarande är en modern katalog över samlingen under utarbetande, som skall ge nutida Hakarpsbor och många andra närmare kännedom om detta omistliga kulturminne ur socknens bildningshistoria.

ANLITADE KÄLLOR:

- Dalin, Alfred, *Om våra folkbibliotek. I: Verdandi*, årg. 16 (1898), s. 113—129.
 Eilert, Eric, *Huskvarna stadsbibliotek 50 år. 1904—1954. Kort historik. Ur: Huskvarna stadsbibliotek Årsberättelse 1953. Huskvarna 1954.*
 Eilert, Eric, *Hundra år i Huskvarna. Huskvarna 1952. S. 43—44.*
Hakarps hembygdsgård. Krönika. 1947 ff. Huskvarna 1948 ff.

Speciellt:

1947: s. 17.

1949: s. 36 ff.: Söderqvist, L., Sockenstuga och skolbus.

1950: s. 38 ff.: Söderqvist, L., Skomakarpojke — professor.

1953: s. 15 ff.: Söderqvist, L., Ur skolans historia.

1955: s. 29 ff.: Söderqvist, L., Skolan under de sista sjuttio åren.

1957: s. 48 f.: Lago, E., Gamla Hakarpsbor: Arvid Johansson.

1966: s. 17 ff.: Johansson, H., Hakarps socken genom tiderna.

Sjöström, Carl, *Skånska nationen före afdelningarnes tid (1682—1832)*. Lund 1897.

Kleberg, Lennart, *Katalog öfver Alnarps Landtbruks-Institutets Bok-, Planch- och Kartsamling*. Malmö 1880.

Sjöström, C., *Skånska nationen före afdelningarnes tid (1682—1832)*. Lund 1897.

Söderberg, Verner, *Sveriges sockenbibliotek och öfriga anstalter för folkläsning*. (För. Heimdals folkskr. 69.) Sthlm 1901.

OTRYCKT MATERIAL:

Kyrko- och sockenstämmoprotokoll för Hakarps församling.

Wetterholm, Bengt Fredrik, *Rapport 1 maj 1860 och 1861.*

Katalog öfver den del av C. F. Mörcks Boksamling som blifvit skänkt till Hakarps Läse Bibliothek.

Utlåningslängd för Hakarps Socken Bibliotek, gemensam för båda Samlingarne "Gamla och Nya". [1883—1907.]

Styrelseprotokoll, verksamhetsberättelser m. m. för Hakarps bibliotek.

n
Katalog
öfver
Den del af C. J. Mörcks Boksamling
Som blifvit skänkt
till
n
Hakarps Läs Bibliothek.

Denne Katalog skall fländigt förvaras bland
Boksamlingen och får i densamma, ej några note-
ringar eller andra märken göras.

G. Westberg

Titelblad till G. Westbergs handskrivna katalog öfver Mörckska samlingen
i Hakarp, på följande sidor återgiven i tryck.

No	Band.		
1.	1.	Arndts —	Sanna Christendom.
2.	1.	—	Paradis lustgård.
3.	1.	Biblisk fornkunskap.	
4.	1.	Bovet —	Resa i det heliga landet.
5.	1.	Carling —	Den hel. Skrifts berättelser och läror.
6.	2.	Christlig familjebok, 2 delar.	
7.	1.	Christlig husskatt.	
8.	1.	Fjellstedt —	Concordia Pia.
9.	5.	Gerlach —	Förklaring öfver G. Testamentet.
10.	3.	—	Förklaring öfver N. Testamentet.
11.	3.	Jerusalem —	Betraktelser öfver religionens förnämsta sanningar.
12.	1.	Kapff —	Bönebok.
13.	1.	Kindblad —	Kyrkohistorien.
		Fjellstedt —	Guds svar på människors frågor.
		Theremin —	Dagbok under en resa 1845.
14.	1.	Lindblad —	Hemmets Altare.
15.	1.	—	Kärlekens lif.
16.	1.	Luthers —	Cateches.
		Fredrika Bremer	Morgonväkter.
		Warning	mot läseriet i Konventiklar.
17.	1.	Luthers —	L:a Cateches, jemte berättelser ur Kyrkohistorien af Almqvist.
18.	1.	Luthers —	L:a Cateches förklarad af Feuk.
19.	1.	—	L:a Cateches, jemte hjälpreda af Flodman.
20.	1.	—	Cateches med förklaring af Fröberg.
21.	1.	—	L:a Cateches förklarad af Gagner.
22.	1.	—	L:a Cateches förklarad af Sefström.
23.	1.	—	Cateches.
24.	1.	—	Cateches med förklaring af Spener.
25.	3.	—	Skrifter, 7 delar.
26.	2.	Mellin —	Jesu lefnad, 4 delar.
27.	1.	Norbeck —	Kyrkohistorien.
		Graul —	De olika christl. bekännelsernas skiljöläror.
		Lange —	Herrlighetens land.

		Tolleson —	Uppbyggligt nattvarvsförhör för skriftungdom.	
28.	1.	Norborg —	Postilla.	
29.	1.	Rambach —	Herrliga betraktelser.	
30.	1.	Schartau —	Undervisning i Christendoms-kunskapen.	
31.	1.	—	Utkast till offentliga förhör.	
32.	1.	Sondén —	Klockjuden.	

Naturvetenskapliga Arbeten.

33.	1.	Batsch —	Botanik för fruntimmer.	
34.	2.	Bernstein —	Naturvetenskaplig boksamling, 2 band.	Ändrat till 1 band.
35.	1.	Brewer —	Naturlärens grunddrag.	
36.	1.	Edwards —	Första grunderna till Zoologien.	
37.	1.	Hartman —	Utkast till populär Naturkunnighet.	
38.	1.	Illustrerad magazin för 1849.		Struket.
39.	1.	Lindhagen —	Astronomiens grunder, 3 delar.	
40.	4.	Nilsson —	Fauna.	
41.	1.	—	Fauna, 3:dje delen.	
		Hansson —	En liten uppbyggelsebok.	
		Lindgren —	Trädgårdsbok för Folkskolor och landtmän.	
42.	1.	Payen —	Menniskans näringsämnen.	
43.	1.	Pontin —	Läkebok.	
44.	1.	Scheutz —	Jorden.	
45.	1.	Schödler —	Naturens bok, 5 delar.	
46.	1.	Tissot —	Läkebok.	
47.	1.	Thomeè —	Allmän Naturhistoria.	
48.	1.	—	Wandringar i Werlden och Naturen.	Struket.

Historia och Geografi.

49.	1.	Alvin —	Beskrifning af Westbo härad.	Ändrat till
50.	1.	Andersson —	En Werldsomsegling, 3 delar.	Wista.
51.	1.	Bohman —	Wettern och dess kuster.	
		Alvin —	Strödda anteckningar öfver Jönköpings stad och dess omgifningar.	
52.	2.	Djurberg —	Geografiskt lexicon, 2 delar.	
53.	15.	Fryxell —	Sveriges Historia, 32 delar.	15 ändrat
54.	1.	Geografien, Elementarbok.		till 23,
55.	1.	Gerstecker —	Resa kring Jorden, 6 delar.	32 struket.

56. 1. Hartman — Lärobok i geografin.
 57. 1. Oppel — Egypten, Pyramidernas land.
 58. 1. Palmlblad — Lärobok i geografin.
 59. 1. Promenader inom fäderneslandet.
 60. 1. Sköldberg — Beskrifning öfver den Skandinaviska halfön.
 61. 2. Wieselgren — Ny Smålands beskrifning, 4 delar. Struket.

Jordbruk, Boskaps- Bi- och Trädgårdsskötsel.

- 62.* 4. Arrhenius — Svenska Jordbruket, med tillhörande samling af fodervexter.
 63. 2. Anvisning till Jordbrukets förbättring.
 64. 1. Bergman — Handlexicon för Svenska landthushållare.
 65. 1. Bikungskupan.
     Några ord om gödseln, dess rätta behandling och användande.
     Nonnen — Betraktelser öfver foderodlingens wigt.
     Niven — Praktisk anvisning till förbättrad sparrisodling.
     Carlstedt — Bondens angelägnaste göromål wid jordbruket.
     Metzger — Nyttiga nöjen för ungdom.
     Pihlgren — Cateches för Svenska jordbrukare.
     Lexicon för landthushållare.
 66. 1. Boje — Säkra rön och pålitliga medel för landthushållare.
 67. 1. Burger — Handbok i Landthushållningen.
 68. 1. Cedeborgh — Den tillförlitlige Kogubben.
     Svenska Bonden framställd i sin förbättrade och försämrade gestalt.
     Gloger — Landtmannens wänner och fiender bland djuren.
     Cedeborgh — Praktisk handledning wid humlegårdars anläggning och skötsel.
     Abildgaard — Den pålitlige häst- och boskapsläkaren.
 69. 1. Dahl — Om åkerjordens afdikning.
     Elsner — Handbok för mindre landtbrukare.
     Jensen — Wägledning i landthushållningen på Bondhemman och smärre lägenheter.

* Obs! Den stora boken med pressade växter.

70. 1. Den kloke och förståndige Fårgubben.
Esbjörnson — Handbok för landtmannen.
Ångbåtsfärd på Wetteren.
71. 1. Dzierzon — Den nyaste Biskötselns Theori och Praxis.
Nathorst — Landtbruk utan Bränvinsbränning.
Arrhenius — Wexelbrukets grunder.
Bernstein — De allmänna näringsmedlen, en handbok för folket.
Handbok i åkerbruk för svenska Bonden.
72. 1. Ellenbrock — Mejeriskötseln.
73. 1. Eneroth — Trädgårdsbok för Allmogen.
74. 1. Fönsterträdgården.
75. 1. Försök på vers och prosa till Herr- och Bondepraktika.
76. 1. Florman — Underrättelser om husdjurens vård och skötsel.
77. 1. Hammer — Ingen ohyra mer. Struket.
Abbot — Den lilla naturforskaren för skolor och familjer.
Lundeqvist Bondepraktika.
78. 1. Hoving — Praktisk handledning i Svenska jordbruket.
— Arbetsalmanach.
79. 1. Koppe — Handbok för landtmän.
80. 1. Noring — Handbok i husdjursskötsel, 3 delar.
81. 1. Nonnen — Cirkulations- och Wexelbruk.
82. 1. Nöd- och hjälpehandbok för Bondeståndet.
83. 1. Laurell — Handbok i Svenska Trädgårds- och Blomsterskötseln.
84. 2. Linderholm — Praktiskt handlexicon för landt-hushållare och konstnärer.
85. 1. Lundeqvist — Handbok i Svenska landtbruket, 2:dra upplagan.
86. 1. — D:o — D:o —, 4:de upplagan.
87. 1. — D:o — D:o —, 5:te upplagan.
88. 1. Lundström — Försök att finna jordens rätta värde.
Carlsson — Handbok i det praktiska åkerbruket.
Stöckhardt — Det wigtigaste i landtbruksläran.

- Pontèn — Flora eller örtbok för allmänheten.
 Macklean -- Lärobok i landtbruk för Skurups
 s:n.
89. 1. Müller — Blomsterskötsel i wexthus och
 boningsrum.
90. 1. — Fruktträds uppdragning, förädling
 och skötsel.
91. 1. — Skogswännen.
 Mahn — Försök till wägledning för köpare,
 säljare och arrendatorer af landt-
 egendomar.
92. 1. Müller — Theoretisk-praktisk anvisning att
 anlägga och underhålla trädgår-
 dar.
93. 1. Richter — Läran om wäderlekens föränd-
 ringar.
 Magne — Wal af mjölkkor.
 Westerberg — Handbok i Svenska jordbruket.
 Nonnen — Degebergs landtbruksskola, jemte
 beskrifning om rofodling.
94. 1. Redejan —
95. 1. Roman — Den rationella stängselbyggnads-
 konsten.
 Guènon — Ny medthod att undersöka mjölk-
 kor.
 Eneroth — Fruktträds plantering och wård.
 Ekström — Trädgårdsbok för folkskolor och
 allmoge.
96. 1. Nathorst — Om linets odling och beredning.
 Stephens — Handbok uti praktisk afdikning.
 Hagdahl — Mejerierna i Schlesvig och Hol-
 stein.
97. 2. Stephens — Landtbrukets bok.
98. 1. Stöckhardt — Landtbrukskemien lättfattligt
 framställd.
 Stephens — Afhandling om ängsvattning, dik-
 ning och wallars anläggning.
99. 1. Svederus — Nyaste Bondepraktika.
 Kort anvisning till lökvexters, särdeles hyacin-
 ters drifning i rum.
100. 1. Swensson — Cateches i landthushållningen.
 Om egofriden.
 Arrhenius — Om stallgödseln.
 Bergmark — Den bästa Bikupan.

- Babo — Kortfattad åkerbrukslära i frågor och svar till folkskolors bruk.
101. 1. Svenska landtbrukaren, om åker- och ängsskötsel.
Nordell — Landtbrukskateches eller Bondepraktika.
102. 1. Thaer — Grundsatser i den rationella landthushållningen.
103. 1. Wahlberg — Anvisning till svenska fodervexternas kännedom.
- Blandadt Innehåll.*
104. 1. Almqvist — Svensk språklära.
105. 4. Carlén — Svenska familjeboken.
106. 1. Doebereiner — Läran om födoämnen, bearbetad för folket.
Müller — Anvisning till fruktträds uppdragning, förädling, beskärning, plantering och vård.
Anvisning till kännedomen af de wigtigaste, hos oss inhemska fodervexter och fruktträd.
107. 1. Ehrencreutz — Fullständig anvisning att uppföda och dressera jagt- kammar- knägarde- wall- m. fl. hundar.
Handledning i jagt för nybegynnare.
108. 1. Fryxell — Bidrag till Sweriges Litteraturhistoria.
109. 1. — Svensk språklära.
110. 1. — D:o — D:o —
111. 1. Konung Oscar den fridsälles minne.
112. 1. Laestadi — Journal.
113. 1. Lloyd — Anteckningar om ett 20-årigt? wistande i Skandinavien. Struket.
114. 1. Rundbäck — Om folkundervisningens ändamålsenliga ordnande. "Utslitna 1904." Struket.
115. 1. Årsskrifter för Svenska folket. Struket.
- Romaner och Skön Litteratur.*
116. 1. Andersen — Historier. Struket.
117. 1. — Samlade sagor.
118. 1. Arvedsson — Förenta staterna och Kanada.
119. 1. Bögh — Sju föreläsningar.
Trappers i Arkansas.
120. 1. Folkvännen, Illustrerad Tidning.? Struket.
121. 1. Mellin — Fornnordiska hjertesagor.

No	Band.			Anm. 1968
122.	5	Nepomuk —	Swenska lynnen och små äfventyr.	5 ändrat
123.	1.	—	Tre tuktade gubbar.	till 4.
		van der Velde	Arvid Gyllenstjerna.	Struket.
124.	1.	Onkel Adam —	Genremålningar.	
125.	1.	—	Hemma.	
		—	Waldermarsborgs Fidekomiss.	
126.	1.	Onkel Adam —	Kärlek och affärer.	Struket.
127.	1.	—	Paralleller.	
128.	1.	—	Penningar och Arbeta.	Struket.
129.	1.	—	Får gå.	Struket.
130.	1.	—	Samhällets kärna.	Struket.
131.	1.	—	Herr Simon Sellners rikedomar.	Struket.
132.	1.	—	De fyra Signaturerna.	
133.	1.	Rydberg —	Den sista Athenarn.	
134.	3.	Topelius —	Fältskärens berättelser, 3 delar.	3 ändrat
135.	2.	Walter Scott —	Abbotten, 4 delar.	till 4.
136.	2.	—	Anna af Gejerstein, 5 delar.	
137.	1.	—	Kanongatans krönika.	1 ändrat
138.	1.	—	Grefve Robert af Paris.	till 2.
139.	2.	—	Klostret, 4 delar.	
140.	1.	—	Morfars berättelser ur Frankrikes historia.	
141.	4.	—	Morfars sagor, 9 delar.	4 ändrat
142.	2.	—	Den sköna mön i Perth, 4 delar.	till 3.
143.	2.	—	Nigel, 4 delar.	
144.	2.	Walter Scott —	Piraten eller Sjörofwaren, 4 delar.	
145.	1.	—	Pauls bref.	
146.	4.	—	Tusen och en natt, 8 delar.	
147.	1.	Wilhelmina —	Gustaf III och hans omgifning.	
148.	1.	Ödman —	Hågkomster från hembygden och Skolan.	Struket.
		Twå år af Kung	Oscars regering.	Struket.
		Nepomuk —	Herr Filurus, en lustigkurre i Stockholm.	Struket.
		O. Adam —	Kapellpresten.	Struket.
S:ma 206.				
53.	2.	Fryxell —	Sveriges Historia, 4 delar.	Struket.
34.	1.	Bernstein —	Naturvetenskaplig boksamling, 4 delar.	Struket.
53.	2.	Fryxell —	Sveriges Historia, 4 delar.	Struket.
53.	1.	Fryxell —	Sveriges Historia, 2 delar.	Struket.
134.	2.	Topelius —	Fältskärens berättelser, 2 delar.	Struket.
53.	1.	Fryxell —	Sveriges Historia, 2 delar.	Struket.
53.	1.	Fryxell —	Sveriges Historia, 2 delar.	Struket.
53.	1.	Fryxell —	Bidrag till Sveriges Historia, 1 del.	Struket.

Ett postrån i Hakarp för hundra år sedan.

av Gottfrid Granemyr

Den som i gången tid ville ha ett skriftligt meddelande framfört till någon avlägset boende person hade det inte så lätt. Myndigheter som behövde skicka brev eller kungörelser begagnade sig av särskilda kurirer, och något annat sätt stod väl ej heller den enskilde till buds. Kanske hade detta ej så stor betydelse på en tid, då ändå endast ett fåtal kunde läsa och skriva.

År 1636 utkom emellertid en kunglig förordning, som gjorde att detta år kan betecknas som det svenska postverkets födelseår. Där föreskrevs, att det i varje stad skulle finnas en postförvaltare, och att befordrandet av posten mellan städerna skulle ske av s.k. postbönder. Dessa borde vara bosatta utmed de stora stråkvägarna på ett avstånd från varandra av c:a 2—3 mil. Deras hemman kallades posthemman och skulle vara befriade från en del pålagor. Postbönderna skulle vara edsvurna och de borde helst kunna läsa och skriva, ett önskemål, som förefaller oss sena tiders barn rimligt, när det gäller posttjänstemän. En postbonde skulle även ha två postdrängar. Förordningen säger vidare: ”De bönder, som vid allmänna vägarna och genstigarna boendes äro, och dugeligast vara kunne, måge till postbönder förordnade bliva. Vid förfall för drängarna bör postbonden själv vara förtänt att löpa, vid vite av fyra veckors fängelse.” Den som befordrade posten skulle ha ett särskilt märke på bröstet, vara beväpnad med ett spjut samt ha ett posthorn, som han skulle blåsa i när han närmade sig nästa posthemman. Där skulle man då göra sig redo att ta över posten och genast löpa vidare. Den som förde posten fick ej av någonting låta sig hindras, han skulle löpa genom dag och natt, i alla väder och väglag.

Rätt snart övergick man från löpande post till ridande, och efter ytterligare någon tid till åkande post. Då gällde det för postbonden att hålla sig med raska hästar. Ersättningen till postbönderna utgick dels, som redan nämnts, i form av befrielse från vissa pålagor, dels av

På nattlig färd. Postdiligens från början av förra seklet. Teckning av Uffe Vibeke.

en kontant summa, som i början var ett daler silvermynt pr år. Vid slutet av 1600-talet utgick ersättningen pr tillryggalagd mil efter en fallande skala, 5 öre för den första milen ner till ett och ett halvt öre för den fjärde. Vid denna tid skulle postbudet också ha uniform av blå vadmal eller grovt kläde. Han borde då också helst ha skaffat sig ett mässingshorn att blåsa i istället för det bockhorn, som förut använts.

Jönköpings län fick vid starten 1636 31 postbönder, och staden Jönköping blev en av landets större huvudknutpunkter, varifrån postlinjer gick ut åt flera håll.

I och med att vägarna förbättrades kunde posten befordras snabbare, och som exempel kan nämnas, att år 1827 var befordringstiden mellan Stockholm och Ystad tre dygn och mellan Stockholm och Göteborg två dygn. Det gällde då s.k. snällpost, som hade att befordras extra snabbt.

Men efter mitten av 1800-talet kom efterhand snabbare hästar än de, som postbönder och gästgiverier kunde erbjuda. År 1860 fanns ännu 740 posthemman i landet, åtta år därefter endast 300 och efter ytterligare två år var de alla borta. Järnvägarna hade nu gjort sitt intåg. På sträckor, där järnvägsförbindelser ej fanns, inrättades postdiligenser, dragna av hästar. Dessa diligenser hade redan framemot sekelskiftet spelat ut sin roll. Järnvägsnätet hade blivit tätare, talrika postkontor inrättats och postbefordringen på landsbygden byggts ut med lantbrevbäringslinjer.

Att köra posten i äldre tider var säkert ingenting för veklingar, vägarna var dåliga och många faror lurade. Det som postförarna mest fruktade var nog överfall från rånare. Vid en tid, då bankväsendet var föga eller intet utvecklat fanns knappast någon annan möjlighet att sända pengar än genom postskjutsarna, och postförarna var därför ofta utsatta för överfall. De delade dessa faror med en annan kategori av vägnarnas folk, västgötaknallarna, av vilka många fick sätta till livet.

Även vår bygd har minne av ett postrån. Det skedde år 1868, alltså för ganska precis 100 år sedan. Den som blev utsatt för överfallet hette Karl Fredrik Larsson. Han var född år 1847 i Rogberga och levde ända till 1941, varför många ännu levande personer minns honom och ha hört honom berätta om händelsen. En av dem är Larssons dotterson, Ragnar Hallkvist, vilken lämnat en del av här förekommande uppgifter, andra har inhämtats från ortstidningarna för åren 1868 och 1869, och slutligen har domstolsprotokollen genomgått.

Beträffande Larsson berättas, att han var en undersätsig man med stora kroppskrafter. Han var efter sin tid som postdräng bl.a. rättare

Karl Fredrik Larsson
f. 1847, d. 1941.

hos prosten Almqvist i Hakarp, därefter smärglare vid Ebbes bruk. Han bodde under senare delen av sitt liv i fastigheten Strömsberg, Ebbes.

Vid tiden för rånet var det tydligen två bönder i Lekeryd, som hade åtagit sig att befordra posten mellan Jönköping och Säby kyrka nära Tranås. Dessa s.k. postbönder var Lars Petterson i Lekeryds stom och Magnus Månsson i Rambron, och hos dessa eller en av dem var alltså Larsson anställd som postdräng.

Om hur rånet gick till kan man läsa i Jönköpings Tidning för den 3 april 1868 under rubriken Poströveri:

”I lördags afton emellan kl. 8 och 9 blev kärreposten till Boxholm, som föres av en postbonde, i den stora, under namnet Kleven bekanta backen ovan Huskvarna anfallen av tvenne manspersoner. Postbonden, som gick bredvid kärran, erhöll ett slag i huvudet av en mankill, så att han föll avdånad till marken, varefter rånarna bemäktigade sig posten och avlägsnade sig. Bonden kvicknade emellertid vid och infördes fram emot morgonen till staden. Kronoläns-

man Rendahl satte sig genast i rörelse för att gripa rånarna, vilket också, med ledning av en dräng, vilken de någon tid förut anmodat vara med om dådet, lyckades redan söndag förmiddag. De befunnos vara torparen Gustav Johansson från Rogberga socken, dennes 16-åriga son och en i fjol avskedad poliskonstapel här i staden vid namn Hultkvist. Troligen för att avleda misstankar hade Gustav Johansson på söndags morgon gått till skrift, liksom Hultkvist lärar varit synlig i missionshuset härstädes. Postväskorna äro återfunna men av innehållet lär ännu saknas omkring 1000 riksdaler i penningar.

Den slagne postbonden befinner sig på bättringsvägen. Rånarnas mening var antagligen att så fort som möjligt taga flykten till Amerika, vartill torparen Gustav Johansson haft så mycket mera anledning som han vid häradsrätt nyss blivit dömd för första resans stöld och endast fick vistas på fri fot i avvaktan på utslag av Hovrätten, vars beprövande domen var underställd."

Av rättegångsprotokollen kan man ytterligare få veta, att rånet ägde rum just vid den väg, som från Klevaliden ledde ner mot den s.k. Bergastugan. Det hade planerats en längre tid, och anstiftarna var tydligen den Hultkvist, som sedan kom att bli den, som slog ner Larsson, samt en f.d. mjölnare Samuelsson från Dunkehallar. Hultkvist hade anskaffat den s.k. mankill, som användes vid överfallet. Den beskrives som en större blyklump, omsluten av några bitar av rotting, den hade en längd av en och en halv aln.

Det första försöket att råna Larsson hade gjorts någon vecka tidigare, men Larsson hade då i tid anat faran, satt hästen i språng och kört ifrån rånarna. Men den här gången gick man slugare till väga. Torparen Johansson och hans son lade sig i försåt innanför en gärdsgård, som gick utmed vägen. Hultkvist gick backen uppför och lät sig upphinnas av postskjutsen. Så inledde han ett samtal med postföraren, sade sig vara på väg till Lommaryd men ämnade övernatta på Vireda gästgivaregård, dit han gärna ville åka med postskjutsen. Härtill svarade Larsson varken ja eller nej, men då tog Hultkvist upp en brännvinsflaska och bjöd på en sup. Till detta hade rånarna bidragit med 25 öre vardera, och större delen av det inköpta kvantumet hade väl redan gått åt för att stärka de medverkandes mod inför uppdraget. När nu emellertid postföraren fått smaka på det som var kvar kom han att vända sig om och fick då bakom kärran

se två personer, som strax innan inte funnits där. I samma ögonblick fick han ett våldsamt slag i huvudet och stöp i vägen. Medan postföraren så låg avsvimmad fick de tre rånarna bråttom att ta hand om postväskorna. De sprang först ängen ner mot Bråneryd, där de gjorde ett första uppehåll. Där sprättade de upp postväskorna och stoppade på sig värdebrev, fortsatte sedan på järnvägsvallen och kom så småningom till trakten av Ljungarums kyrka, där breven öppnades och pengarna delades.

Nu hade emellertid Larsson, som ju var en kraftig karl och i sina bästa år, kvicknat till. Fastän han hade lidit stor blodförlust och var illa omtöcknad tog han sig så småningom upp till Pettersberg och knackade på hos en handlare Petter Persson. Denne kunde eller ville dock ej lämna någon hjälp utan rådde Larsson att fortsätta till sin husbonde i Lekeryd. Detta lyckades också, Larsson hade ju hästen och kärran kvar. Sedan dröjde det ej länge, förrän lagens långa arm sattes i rörelse. Länsman var inte långt borta, han bodde i Rönjane och hette som redan framgått, Rehndahl. Någon av rånarna hade vid planerandet av brottet pratat bredvid mun, vilket gjorde att tre av rånarna redan dagen efter överfallet kunde gripas. Johansson och hans son bekände genast sin del av brottet, som medbrottslingar angav de Hultkvist och Samuelsson, och snart var alla inom lås och bom.

Den 28 april hölls första rannsakingen med de häktade. I rätten satt, utom ordföranden, nämndemännen Per Johan Svensson i Leke-ryd, Fredrik Bengtsson i Yxenhaga, Carl Andersson i Målen, Arvid Andersson i Höggärdet, Petter Andersson i Bråna, Carl Larsson i Myrebo och Johan Andersson i Målskog. Av de tilltalade erkände Johansson oförbehållsamt liksom sonen, medan Hultkvist och Samuelsson helt förnekade delaktighet. Flera nya rannsakingar hölls under sommaren och hösten, och eftersom två av de anklagade vidhöll sitt nekande måste åklagaren kalla åtskilliga vittnen. Vittnenas berättelser ger en dyster men intressant bild av livet i de kvarter av dåtidens Jönköping, där de åklagade brukade hålla till. När man läser rättegångsprotokollen kan man knappast undgå att känna något av medlidande med torparen Johansson och hans endast 16 år gamle son. Man får det intrycket, att de var två mycket fattiga, kanske något enfaldiga människor, som av de övriga två med övertalning och

slutligen hot tvingats att vara med om rånet. Hultkvist och Samuelsen framstår som så mycket mer hårdhudade män, som aldrig bekände sin delaktighet trots överväldigande bevisning.

I februari 1869 föll så domen. Samtliga inblandade fick vardera sex års straffarbete för rånet, Johansson ytterligare ett halvt års straffarbete för tidigare stölder, likaså sonen. Domarna kan väl förefalla hårda vid en jämförelse med nutida rättspraxis, då ju ändå intet liv gick till spillo, men för sin tid måste de nog ändå betraktas som milda. Postrån hörde till de brott, på vilka man såg särskilt allvarligt. Många av krönikans läsare ha kanske färdats den gamla landsvägen över Svedmon i Habo, om inte annat så i egenskap av fiskare eller lingonplockare. De har då kanske också lagt märke till det järnkors, som finns uppsatt över postrånaren Falk, som halshöggs här år 1855 just på platsen för rånet. Vid detta rån miste dock postföraren livet. Två år senare förrövades ett postrån på Hallandsåsen, då led postföraren knappast någon kroppsskada alls, men trots detta blev rånaren dömd att mista halsen.

Dock får man väl antaga, att sex års straffarbete var ett straff hårt nog för hundra år sedan. Med de förhållanden, som då rådde i fångelser, vid straffarbeten på fästningar och andra anläggningar, så var nog utsikten att efter sex år komma hem med liv och hälsa i behåll inte så överväldigande stor. De dömdas vidare öden efter straffens avtjänande är emellertid ej kända.

Beträffande den överfallne postdrängen Karl Fredrik Larsson vet vi alltså bättre besked. Hans liv blev ju inte mindre än 94 år långt. Under alla dessa år färdades han nog Klevaliden åtskilliga gånger, men säkert aldrig utan att erinra sig färden, då han blev överfallen. Den brännvinssup, som då kom honom att brista i sin vaksamhet, ångrade han kanske också. Han blev sedermera en mångårig medlem av Betaniaförsamlingen i Hakarp.

Munksjö kraftstation —

ett sextiofemårsminne

av Eskil Lago

Munksjö kraftstation vid Ebbes byggdes under åren 1902 och 1903. I sextio år var den i Munksjö pappersbruks tjänst som energikälla och övergick år 1963 i Husqvarna Vapenfabriks ägo. Vapenfabriken kommer att ersätta den med en kraftanläggning som bättre förmår utnyttja de vattenfall som sedan urtiden forsats utför bergstupen. Följande anteckningar om kraftverksbygget och de följande åren gör ej anspråk på fullständighet. De kan dock utgöra ett bidrag till Hakarps historia och tjäna som hjälp åt den som i en framtid vill veta något om det som hände under vårt sekel.

Munksjö pappersbruk började sin verksamhet år 1862. Under små förhållanden startade företaget men visade en jämn utveckling under åren fram till sekelskiftet. Samtidigt med Brukets expansion ökades också behovet av kraftkällor för driften. Ångmaskinen var vid denna tid den förnämsta kraftkällan för en industri som ej kunde erhålla kraft direkt ur vattenfall. Munksjö hade att helt lita till ångmaskinen för att hålla pappersmaskiner och annan verksamhet igång. Antalet ångmaskiner ökade också oavbrutet. År 1875 hade Bruket 5 maskiner i gång och 1883 8 st, med tillsammans 390 hk. År 1896 hade antalet ökat till 14 st. Samtidigt med direkt drift av pappersmaskiner från ångmaskin framställdes elström genom generatorer, drivna av ångmaskiner. Ett bekymmer med denna kraftframställning var den stora bränsleåtgången. Till så många maskiner eldades upp för stora summor årligen. Stenkolet hade med tiden blivit ett dyrbart bränsle och försök att ersätta detta med brännrotv hade ej utfallit till belåtenhet.

Under 1890-talet infördes 3-fas systemet varvid det blev möjligt att överföra elström på längre avstånd. Tanken väcktes därför hos ledningen vid Munksjö att förvärva ett vattenfall med kraftstation som kunde leverera elkraft som ersättning för ångkraften. Uppslaget om vattenfallet vid Jutaholm som lämpligt för en kraftstation

Munksjö kraftstation efter färdigbyggandet 1903.

finnes antecknat i Munksjö Bruks handlingar redan 1893. Innan detta kom till utförande skulle dock bolaget få erfarenhet om kraftöverföring från annat håll. År 1895 arrenderade nämligen Munksjö en kraftstation vid Hökhultsfallet i Tabergsån av brukspatronerna J.O. och C.C.B. Spånberg. Kraftstationen var ej stor, den bestod endast av en turbin som gav 150 hk och 100 kW. Munksjö var intresserat av att köpa den lilla anläggningen men då överenskommelse ej kunde träffas med ägaren upphörde kontraktet att gälla 1903. Maskinister vid kraftstationen var Carl Alfred Hultman och Johan Emil Lago som båda följde med till Ebbes.

Under tiden hade tanken på en kraftanläggning vid Ebbes mognat och underhandlingar fördes med ägaren till Ebbes Bruk och vattenrättsägare längre upp i ån. I mars 1898 hade dessa underhandlingar kommit så långt att ett avtal träffades med en tysk firma. Avtalet gällde samarbete för undersökning av möjligheterna att reglera Huskvarnaån för ett kraftverksbygge. I oktober samma år skrevs köpeavtal med brukspatron Carl Friedländer om köp av Ebbes Bruk med vattenrätt, jordområde och byggnader, gällande från 1 jan. 1899. Markområdet omfattade två hektar fyrtiosex ar och åttiotvå kv. m. och köpesumman var 135.000 kronor. I köpekontraktet ingick att Carl Friedländer skulle arrendera Bruket under en tid av tjugo år för en summa av 6.000 kronor årligen med rätt för arrendatorn att överlåta kontraktet till en av Munksjö godkänd innehavare. Köpehandlingarna undertecknades från Munksjö bolags sida av disponenten Karl Hård av Segerstad, landsekreteraren Vilhelm Billmansson, och tjänstemannen Thomas Ljungqvist.

Carl Friedländer överlät kontraktet till en göteborgsfirma Axel Örnberg & Co. Denna firma drev Bruket till 1905 då ett bolag, Ebbes Bruks Arrendatorer, trädde till med disp. Johan Gyllenberg som ledare. Innan Munksjö köpte Ebbes Bruk hade Bruket egen kraft genom turbin och elljus från generator. Från en fångdamm mitt för Bruket leddes vattnet till turbinen i en öppen ränna. Turbinhuset och vattenrännan revs då kraftstationen blev färdig och elkraft erhöles sedan därifrån.

Med Jonas Magnus Gustafsson, som var ägare till Fagerslätts gård, och vars mark gick ned till ån, avtalades samtidigt om köp av hans del av vattenfallet vid Jutaholm med tillträde från d. 1/1 1899.

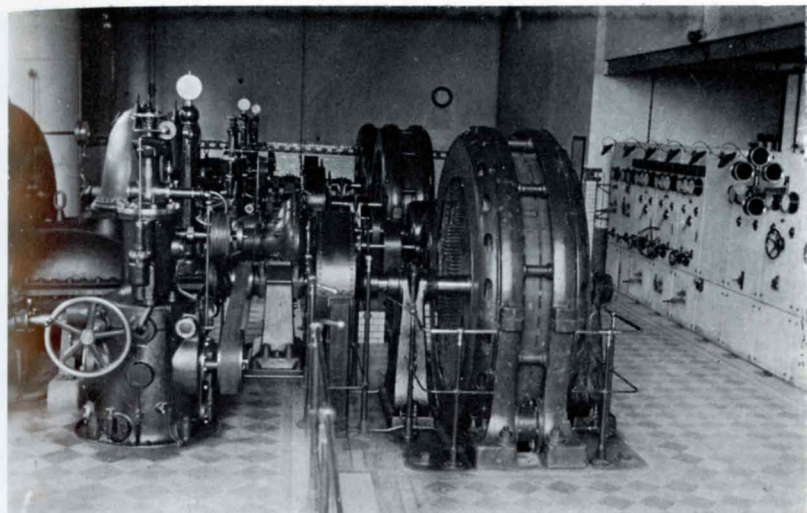
I köpet ingick ett markområde av 53 ar och 20 kvm. Även ingick befintliga byggnader bestående av schoddyfabrik med benstamp och kvarn, som var belägna på en halvö i ån. Köpeskillingen för mark, vattenrätt och byggnader var 30.000 kronor. Under tiden som kraftverksbygget pågick arrenderade Gustafsson byggnaderna för en summa av 1.000 kr. pr år. Av änkefru Emma Laurin på Stensholms säteri inköptes mark som gränsade till åns södra sida och med ett par jordägare i Svarttorps socken gjordes liknande avtal om markförvärv med strandrätt till ån.

I okt. 1899 erhöles ett förslag från en ing. Gust. Richert om vattenbyggnaden för den planerade kraftstationen. Med dammbygget följde även frågor rörande vattenrätt och reglering längre upp i ån. Nuvarande vattenlag fanns ännu inte varför dessa frågor avgjordes av häradsrätt och dess överinstanser. Ärenden av dessa slag drog ut på tiden. Först i mars 1902 var frågan så långt kommen att ritningar för konstruktioner och anläggningar kunde fastställas.

I maj månad avtalades med Elektriska Aktiebolaget A. E. G. i Stockholm att bolaget för sitt moderbolag i Berlin skulle utföra kraftverksbygget för en entreprenadsumma av 420.000 kronor. Kontraktet underskrevs från Munksjö av: Vilhelm Billmansson, Karl Hård av Segerstad, Thomas Ljungqvist, J.G. Sandvall och Gustav Engström. Som kontrollant utsågs av Munksjö ing. Berthold Smärt, en duktig tekniker som trots sin kunnighet fick nog av bekymmer och arbete innan byggnadsprojektet slutligt kunde godkännas.

Äntligen efter mycket krångel och underhandlingar med byggfirman tog arbetet sin början. Arbetsmaterial, maskiner och sektioner för plåttuben forslades med dragare uppför Klevabacken, och yrkesmän av olika slag kom igång. Kraftstationen byggdes i rött tegel med trappstegsgavlar och torn. Trappstegsgavlarna gjorde att byggnaden fick ett karaktäristiskt utseende. Maskineriet bestod av tre turbiner och lika många generatorer på tillsammans 2.400 hk och 1.770 kW. För monteringen svarade ingeniörer och montörer från A.E.G. samt från Kristinehamns mek. verkstad, som levererat turbinerna. Fallhöjden till kraftstationen var 43 meter och vattenföringen i ån var 3 kbm i sek. under nio månader av året. Kraftöverföringen till Munksjö skedde genom luftledning på 10.000 volt. Ledningen drogs genom

Interiör av maskinrummet.

södra Huskvarna över järnvägen ett par hundra m. väster om nuvarande stenbrottet.

Samtidigt med kraftstationsbygget uppfördes även dammbyggnaden och sprängdes tunneln genom berget. Den fick en längd av 320 m. och en takhöjd av 2,5 m. Vid en svallbassäng anslöts en plåttub som med stark lutning gick ned till turbinerna. Tunnelsprängningen skedde i skift dygnet om vid skenet av gaslampor. Borrningen utfördes individuellt så att varje borrar skötte sitt borr och slägga. Från ytan gjordes två insprängningar och sprängningen skedde därifrån i båda riktningarna. Dessutom arbetade ett borrarlag från intaget vid dammen, och ett från platsen för svallbassängen. Flera nationer var representerade bland tunnelarbetarna. För sprängningen svarade först ett lag italienare, men enligt uppgifter från personer med minnesbilder från den tiden, blev resultatet dåligt. Ett sprängarlag från Norbergs bergslag efterskickades därför och då blev det annan fart i arbetet. Det var stora, starka karlar vana vid borr och slägga. Ett rörligt liv utvecklades i Ebbes så länge kraftverksbygget varade. Tunnelarbetarna bodde dels i baracker och dels inneboende hos familjer i Ebbes och Fagerslätt. Några våldsamma uppträden under

deras tid här är inte omtalade. Myndigheterna var nog inte helt säkra på att allt skulle gå lungt tillväga alla dagar. Från Jönköping var därför kommenderade polismän som ständigt höll vakt vid barackerna.

Någon allvarligare olyckshändelse från tunnelsprängningen finns ej omtalad. En drunkningsolycka under badning i Ebbes damm inträffade dock bland tunnelarbetarna. Han var gruvarbetare från Norbergs församling och hette Adolf Fredrik Qvarfort, 30 år gammal, och drunknade den 3 juli 1903. Tre dagar efter olyckan begravdes han på Hakarps kyrkogård.

I början av år 1904 var arbetet med kraftstationen så långt kommet att provkörning av turbinerna kunde ske. Då inträffade en svår olycka. Den 19/2 sprang en av turbinerna sönder med en våldsam smäll. Fönsterrutor flög ut och vattnet forsade ut i maskinrummet. Då vattnet avstängts vid dammluckorna och avtappats fanns förmanen, Johan Amandus Nordholm, liggande död efter ett slag i huvudet av ett järnstycke. Nordholm var 35 år gammal. Han var född i Rogberga och kom tidigt i ungdomen i Munksjö bolags tjänst och hade där ett gott namn genom sina kunskaper och gedigna karaktär. Hans efterlämnade maka flyttade kort efter olyckan tillbaka till Jönköping med sina tre små barn. Genom vattnet som genomdränkte maskinrummet uppstod stora skador och generatorernas lindningar måste göras om. Först i augusti kunde provisorisk drift komma igång. Efter nya provtagningar gjorde Munksjö kontrollanter ytterligare anmärkningar på installationen och ställde krav på rättelse av entreprenadfirman. Det dröjde därför till sept. månad 1906 innan Munksjö kunde helt godkänna anläggningen som då övertogs av Munksjö bolag.

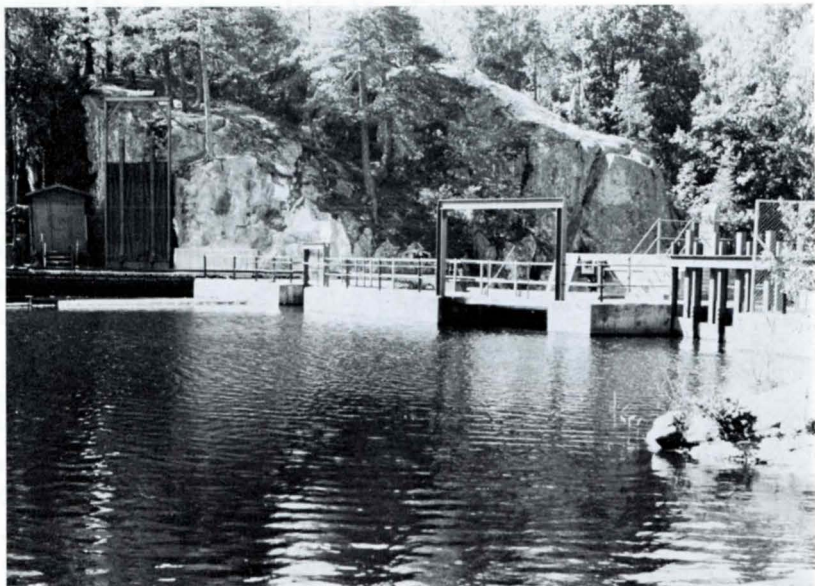
Då kraftstationen var färdig och kommit igång visades att den väl motsvarade de förväntningar som ställts på den. Och den gav ett stort bidrag till Munksjöes ständigt ökade energibehov. Driften uppehölls dygnet om med två skift på vardera tolv timmar. Varje skift sköttes av två personer. Ena skiftet av Alfred Hultman och Gustav Stålbom och andra av Johan Emil Lago och Karl Tolf. Efter Nordholms bortgång anställdes en ny förman, August Nohlqvist. Han var född i Ludvika 1876 och kom att stanna i tjänst hos Munksjö till sitt fränfalle 1944. Efter Johan Emil Lagos död 1913, anställdes Gustav

Dammvaktare och personal omkring 1930, fr. v. Gustav Vallin, Evert Väinölä, Alfred Hultman, August Nohlqvist, Gustav Hultman, Bror Karlsson, Karl Tolf, Gustav Stålbom och Ludvig Andersson.

Hultman, och med två skift kördes till 1919, då lagen om åttatimarsdag blev gällande. Därefter infördes 3-skift med åtta timmar varje skift, och två nya maskinister, Bror Karlsson och Evert Väinölä, anställdes. Längre fram i tiden moderniserades maskinutrustningen och gjordes till hälften automatisk. Varje skift kördes därefter av endast en person.

Arbetstiden vid kraftstationen gällde även för tillsyn och vakt-hållning vid dammanläggningen vintertid. På grund av dammens ringa djup kunde issörja täppa till gallret i tunnelöppningen. Det gällde därför att med jämna mellanrum rensa upp järngallret med en kratta som drogs upp och ned. Vid stark kyla kunde detta vara ett ganska ansträngande arbete. Som dammvaktare fungerade under många år, alltifrån dammens tillkomst, Karl August Josefsson från Björkelund vid Stibbarp och Per August Dahl från Ebbes. Som vilopunkt hade de en vaktkur där en järnkamin svarade för en temperatur, behagligare än ute vid gallret. Båda dammvaktarna var vänliga

Jutabholmsdammen, t. v. luckorna för intaget. Foto G. Granemyr.

personer, som gärna såg ungdomar som sällskap i vaktkuren. Det var före bilarnas och penningflödets tid och nöjen för ungdom fanns ej mycket att välja på. En pratstund hos dammvaktarna en kulen kväll var därför inte att förakta. Vid den tiden släpptes mycket vatten ut i fallen. Stilla vinterkvällar hördes dånet vida omkring och gav stämning åt nejden. Då Josefsson och Dahl blivit gamla och gått bort ersattes de med Gustav Vallin och Ludvig Andersson. År 1955 höjdes dammfästet. Vattendjupet blev därvid större och förhindrade isbildning i gallret. Ständig vakthållning vid dammen blev därefter obehövlig.

För att mera fullständigt kunna utnyttja den vattenmängd som passerade Munksjö och Vapenfabrikens kraftstationer ingicks år 1920 ett avtal mellan företagen om samdrift mellan de båda kraftstationerna. En elektrisk kabel anlades mellan anläggningarna och avtalet innefattade även de ekonomiska förpliktelser som uppstod i samband med strömleveranser i båda riktningarna.

År 1947 ombyggdes kraftstationen. Sadeltaket och trappstegsgavlarna försvann från exteriören. Byggnaden fick nu ett funkisbetonat

utseende med platt tak och ventilationssystemet ombyggdes till större effektivitet. Av ombyggnader som företagits för att få anläggningen mera funktionsduglig har redan nämnts att utrustningen moderniserats till halvautomatik. Effekten har därvid också ökat från den ursprungliga 1.770 kW till 2.100 kW. Den luftledning som anlades under byggnadsåret ersattes år 1950 med en jordkabel. Men än idag kan uthuggningen i skogen väster om järnvägen synas och vittna om var ledningen gick fram.

Under de år som gått sedan byggnadsåret 1903 har stora framsteg skett på kraftförsörjningens område. De svenska vattenfallen har utbyggts och överföring av elektrisk energi på långa avstånd har blivit möjlig. Munksjö pappersbruk som alltfört utvecklades och krävde alltmer elkraft än kraftstationen vid Ebbes kunde ge, måste därför köpa ström från annat håll. Anläggningen vid Ebbes hade därför med tiden minskat i betydelse, även om den vid tiden för sin tillkomst i det närmaste fyllt det behov som då gällde för Bruket. Det kanske därför få anses som ett led i en naturlig utveckling att Munksjö överlät äganderätten av kraftstationen till Husqvarna Vapenfabrik. År 1963 skedde överenskommelsen och i köpet ingick dammanläggning, fastigheter, ledningar och i övrigt allt vad som hörde till anläggningen. Efter att under lång tid planerat en kraftanläggning som kunde utnyttja hela fallhöjden, 116 meter, från Jutaholm till Huskvarna har 1968 de första spadtagen tagits för den nya kraftstationen. Bergtunneln kommer att vidgas till en takhöjd av 5 meter för ett vattengenomsläpp av 16 kbm. i sek. mot nuvarande 7 kbm. En plåttub ovan jord anslutes till redan befintlig tub, och går direkt ned till turbinerna. Det påbörjade kraftverket kommer att ge 21.400 turbinhk. och 16.000 kW och beräknas vara färdigt för provkörning år 1969. Ledare för arbetet är ing. Lennart Finn.

I sextiofem år fungerade Munksjö kraftstation som framställare av kraft och ljus. Vid sin tillkomst var det ett betydande företag som gav ett värdefullt bidrag till industrins utveckling. För Ebbes lilla isolerade samhälle gav kraftverksbygget en stimulerande injektion, och under åren gav kraftstationen levebröd åt ett stort antal människor. Husqvarna Vapenfabrik ämnar att bevara byggnaden som tekniskt museum. Som ett minne från en epok som i framtiden kommer att betraktas som industrins barndomstid.

Smålandsgrenadjären Carl Oskar Falk.

En minnesteckning av sonen Eric Falk.

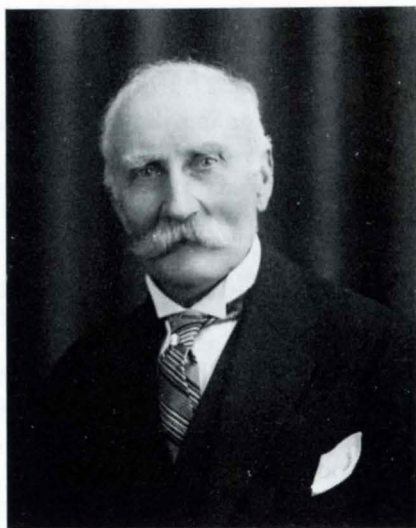
Äldre minnesgoda hakarpsbor erinrar sig säkerligen min fader Falk i Ebbes, en välkänd person i samhället omkring sekelskiftet och ett par årtionden framåt. Men att far under närmare 22 års tid tjänade Kronan som indelt soldat, kanske inte var så allmänt bekant likaså att hans efternamn var Magnusson tills han som soldat erhöll namnet Falk. I ett enkelt men redbart soldattorp i Fryele socken föddes far 1860 som yngst av fyra bröder. Föräldrarna varo distinktionskorpralen och byskräddaren Svensk-Magnusson med maka Johanna båda av gammal soldatsläkt. I soldattorpen på den tiden, oftast med stora barnskaror, fanns ej överflöd av livets håvar därför fick även de yngsta i familjen tidigt ut att bidra till försörjningen. För min far blev vallpojksysslan hans första tjänst i bygden. År 1877 finna vi emellertid far i Hakarp som drängpojke hos prostén Almqvist i prästgården.

Det var genom sin äldste broder Johan Magnusson, född 1850, som far kom till Hakarp. Sedan något år tillbaka var Johan rättare på Dalskogs gård.

I anslutning till denna artikel vill jag gärna nämna något om min farbror Johan Magnusson i Pettersberg.

När på 1870-talet väckelsevindar drog fram över hakarpsbygden kom Johan M. med i de frireligiösa kretsarna. Genom sin goda sångröst och fiolspel (f.d. allmogespelman) blev han snart en given ledare vid stugmöterna och i gamla missionshuset. Stora skaror samlades där ofta, många långväga ifrån. För missionens sak nedlade han ett förtjänstfullt arbete. Inom Hakarps missionsförsamlings annaler möter oss flera pionjärsnamn, och ett av dessa är Johan Magnusson. Ett mera profant område som hans namn var känt i vida kretsar var som auktionsutropare. Hans humor och repliker vid dessa förrättningar var slående. En missionsauktion utan M. som ropare gav ej önskat resultat.

Hedersmannen J. M. gick bort 1924.

*F. d. smålandsgrenadjären
Carl Oskar Falk vid 70 års ålder.*

Vi återgår nu till min far. Efter ett par år i prästgården fick han plats i Ebbes-bruk, där han sedermera förblev trogen. Men soldat-traditionen fick ej svikas. År 1879 som 19-årig blev han på Ränneslätt, Eksjö, inskriven som indelt soldat med n:r 35 Falk vid Jönköpings Kompani av Kungl. Smålands Grenadjärskårs Bataljon.

Rusthåll blev torpet n:r 35 i Öggestorps socken. För rusthållet ifråga kom far aldrig att utföra några dagsverken, beroende på fars anställning i Ebbes. En rusthållsersättare för sig hade han dock måst anskaffa. Även brodern Johan sökte samtidigt med far bli soldat, men till hans stora besvikelse blev han ej antagen. Unikt var det med fars inträde i soldatledet, då fadern (min farfar) Svensk-Magnusson, 1822—1895, jämte sönerna Frans Svensk 1853—1931 och August Ståhl 1857—1935, alla var plikttrogna Smålandsgrenadjärer. Stamfader för denna soldatsläkt räknar vi från senare hälften av 1700-talet genom min farfarsfar. Denne soldat som tillhörde lantvärnet (föregångare till landstormen och hemvärdet) var med vid upprättandet av Smålands Grenadjärkår på Ränneslätt år 1812. Även deltog han i sista kriget mot Danmark-Norge 1813—1814. År 1880 kom far till Karlskrona Grenadjärkår för underbefälsutbildning. Betygen där-

ifrån visar att han var väl skickad för tjänsten. Så fortgick mötena på slätten, bredvid sysselsättningen på bruket. Efter ingånget äkten-
skap 1885 med 22-åriga västerviksflickan Emma Amalia Jonsson,
barnjungfru hos ing. Laurenius vid bruket, inträdde förändring för
soldaten. Eftersom familjen växte till kom det ekonomiska i för-
grunden, huru sparsam med ringa medel man än var. Kronans kaka
var mager. Vem i våra dagar skulle vilja gå till fots mellan Ebbes och
Ränneslätt närmare 9 mil, som min fader ofta gjorde, med full pack-
ning, oavsett väder och vind. Annat färdmedel — järnvägen- kostade
pengar, och en sparad slant blev över till familjen.

Vid bruket var man alltmer beroende av fars närvaro, därför nöd-
gades han nog med viss saknad taga avsked av militärtjänsten år
1900. Efter sin avgång ur tjänsten erhöll han från Vadstena krigs-
mannshuskassas understödsfond kr 3 pr-mån. som pension! Andra
tider! Genom sitt lugna sätt och korrekta uppträdande fick han snart
flera förtroendeuppdrag. Nämnas bör mångårig kassörskap för då-
varande Ebbes bruk arb.sjukförsäkring och ordförandeposten i Ebbes hus-
hållsförening. Att far även var "fältskär" kanske förvånar många,
men vid smärre olyckstillbud var han ofta anlita. Inom familje-
kretsar var han den alltid avhållne fadern för sanning och rätt, Som
helnykterist, och med kristlig livsåskådning sågs i honom en varm
kyrkans vän. En granne till oss i Dalslund, Ebbes var f.d. grenadjären
Per August Dahl f. 1852. De båda soldaterna voro ofta tillsammans
och ventilerade sina upplevelser på slätten. Far i militärisk hållning
putsade sina knävelborrar, och Dahl i mera skälmsk attityd.

Sista kontakten far hade med sin gamla kår var vid invigningen av
minnesstenen som år 1927 restes på Ränneslätt över den en gång
stolta nu upplösta Kungl. Smålands Grenadjärkår.

Minnesporträttet av min fader, som jag här sökt teckna härrör sig
i väsentlig del från anteckningar och hågkomster efter fars egna
berättelser för mig under hans senaste levnadsår. Far avled 1933.

— På den vackra Hakarps griftegård vilar nu de båda bröderna
Johan och Carl Oskar, sida vid sida med sina hustrur.

Från en svunnen epok var far sista länken i en kedja från en
märklig soldatsläkt vars söner i målmedveten pliktuppfyllelse tjäna-
de sitt fosterland som trogna Smålandsgrenadjärer.

Fageräng — en liten del av Hakarp.

av Ragnar Karlsmo

I äldre årgångar av Hakarps krönika har Egna-Hem och dess bebyggelse skildrats två gånger, men den del som kallas Fageräng, har båda gångerna förbigåtts. Det kan därför vara på sin plats, att här nämna något om detta område, som ligger i närheten av nuvarande Fagerängsgatan på Egna-Hem.

Men först några ord om den utveckling i stort, som förekom i vårt land, under senare delen av förra århundradet. Under denna epok skedde en kraftig förändring i näringslivet, genom att en stor del av landsbygdens befolkning, i synnerhet torparna, övergav jordbruket för att söka sin utkomst på annat sätt.

Många torparebarn emigrerade till Amerika och en del fick anställning vid järnvägsbyggen, som pågick på skilda håll i vårt land. Den kanske största delen av dem som lämnade jordbruket, fick arbete vid industrierna.

För hakarpsbornas del, fanns kanske bättre utkomstmöjligheter, än på många andra platser, beroende på ån som forsade fram genom socknen och gav kraft åt ett flertal industrier.

En av dessa var Ebbes Bruk som expanderade kraftigt i slutet av 1800-talet. År 1881 hade bruket endast 23 anställda, nio år senare hade styrkan fyrdubblats! En så kraftig utveckling löste säkert en hel del av jordbrukets överbefolkningproblem i Hakarp.

De produkter som framställdes vid Ebbes Bruk fraktades med hjälp av oxar till Jönköping. På hemresan tog oxskjutsarna med sig tackjärn, koks och andra råvaror som behövdes på bruket.

Bland de som utförde dessa transporter var torparen på Stora Björnåsen, Gustaf Samuelsson (f. 1849) och hans kamrat, torparen på Stora Kleven, Per August Johannisson (f. 1844), vilka båda voro ägare till varsitt par oxar. Transporterna vid Ebbes, resulterade säkert i välkomna slantar till de båda torpstugorna, där kontanter tidigare varit sällsynta.

Torparens dagsverksskyldighet ordnades genom att dräng anställdes och fullgjorde de dagsverken som torparen annars skulle utfört. Sönerna Klas och Henning på Stora Björnåsen, liksom sönerna Johan

och Carl på Stora Kleven, lyckades få anställning på Ebbes Bruk. Förmodligen började deras fäder tröttna på godstransporterna till Jönköping och sökte in på bruket, där i sinom tid båda fick arbete.

Men en torpstuga var i högsta grad en tjänstebostad och bostadsfrågan måste ju lösas först. De båda torparekamraterna beslöt sig för att bygga sig egna stugor och började se sig om efter lämplig tomtmark i närheten av sin blivande arbetsplats.

Norr om ån ovanför sluttningen fann de varsin tomt som passade dem väl. Utsikten var enastående. Södra delen av Vättern, Rosendala, Sannagårdarna, Österängen och Rosenlund låg mitt i synfältet. Långt in i Jönköping syntes, vid klart väder, Sofia och Kristinakyrkorna. På andra sidan Vättern syntes vägen mot Hjo. I söder såg man Rogberga kyrka och utmed Tormenås och Öxenhaga skogar rusade, ibland, den nya tidens stolthet, järnvägståget Nässjö—Falköping. Bruset från Huskvarnaåns ännu otämjda vattenfall hördes hela dygnet. De båda torparna bestämde sig och lyckades också få markägaren J. M. Gustafsson på Fagersläatts gård att arrendera ut tomterna till dem. I november månad 1890 stod husen inflyttningsklara. De var nästan exakt lika och bestod av vardera två lägenheter, om rum och kök. Byggnadskostnaden lär ha varit omkring 2.000 kr.

Lars Peter Landén från Ebbes byggde ungefär samtidigt, en liten stuga på samma område. Han bosatte sig dock inte här, utan nöjde sig med att hyra ut den till andra ebbesarbetare.

Någon tyckte väl att ängen där husen byggdes var fager, och var och en som har besökt området har väl någon gång fallit i beundran för dess skönhet. Namnet Fageräng föreföll vara lämpligt även med tanke på att marken tillhörde Fagerslätt. För att skilja de tre husen från varandra kallades de östra, västra och södra Fageräng.

På området fanns två andra hus som dock inte kallades Fageräng, emedan de låg på Ebbes Bruks mark, som gick ända hit upp. Det ena huset kallades Lineberg och det andra Fagerberg No. 3. Det första av husen på detta område, Lineberg, hade byggts, förmodligen år 1890, av "Smörgåsa-Johansson", också han ebbesarbetare. Han sålde dock ganska snart till gjutmästare Pettersson och Frans Johansson, som lät bygga om det lilla enfamiljshuset till ett femfamiljshus.

Fagerberg No. 3 byggdes ett par år senare av Lars Johan Plym,

Lineberg, det första huset på Fagerängsområdet, byggt, troligen 1890.

Foto G. Granemyr.

fabriksarbetare vid Ebbes, på mark som arrenderades av bruket. Även detta hus hade fem lägenheter.

En liten väg som slingrade sig genom Fagersläotts hagmarker användes till de transporter som behövdes i den lilla Fagerängskolonin. Mellan tomterna var utstakat en tre meter bred gata, som slutade vid Lineberg. Om man skulle till Ebbes, där ju arbetsplatsen var belägen, fick man hålla till godo med en gångstig, som gick utför den livsfarligt branta sluttningen ner mot ån. På en gångbro kom man över ån vid dammfästet, vars rester fortfarande är synliga mitt för bruket. Norr om dammen fanns en tvättstuga som ägdes av Frans Johansson på Lineberg, den uthyrdes mot en avgift av 25 öre per gång. Till tvättstugan hörde en klappbrygga, som med kedjor var fästad vid strandkanten. En segelfärd på dammen, med bryggan som farkost, var ofta ett omtyckt nöje för pojkar i lekåldern. När ådalsvägen byggdes tvingades man riva tvättstugan.

Gustav Björk, som tidigare varit torpare i Lekeryd, blev nästa nybyggare på Fageräng. Också han var anställd vid Ebbes, där han

bland annat, hade till uppgift att sköta vällingklockan. Timmer till sitt hus fick han genom att riva en torpstuga i Lekeryd. Han hade två döttrar, Anna och Josefina. De bidrog till uppehållet genom att sy och sticka. Josefina började så småningom köpa hem garner och tyger, för försäljning på Norra Fageräng, som huset kallades. Det var den blygsamma starten för Josefina Björks affär, som sedan flyttade till Huskvarna och blev välkänd affär i tyg och garnbrannen.

Nu fanns på området (förutom Lineberg och Fagerberg No. 3) östra, västra, södra och norra Fageräng. När sedan soldatsonen Per Enok Malm från Lekeryd, som fick prästens tillstånd att kalla sig Malmros, byggde sig ett hus norr om Björks nybygge, fanns inga väderstreck kvar till hans fastighetsbeteckning. Per Enoks bygge fick då heta Fageräng No. 5. Malmros hyrde en regementshäst, och så hade området en åkare, som ombesörjde transporter och plöjning åt den andra nybyggarna.

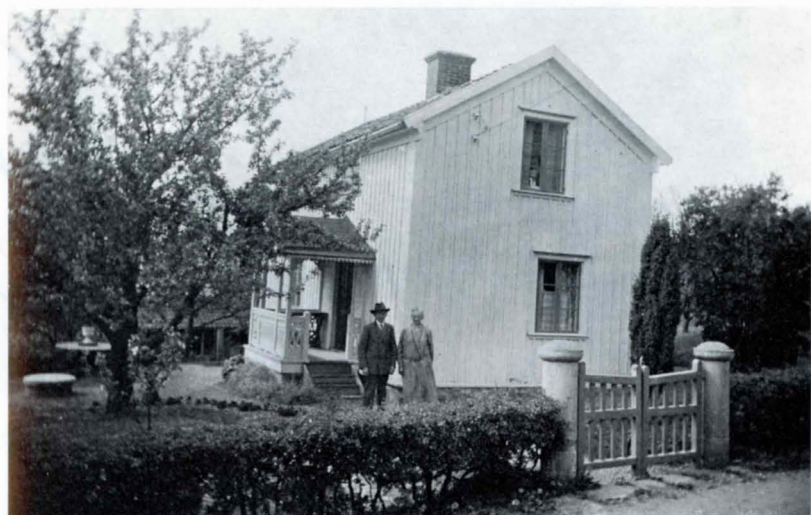
Nu var tiden inne att numrera fastigheterna på Fageräng. Gustaf Samuelssons västra kallades No. 1, Per August Johannissons södra fick No. 2, Landéns östra (som hade fått Pohl till ägare) kallades No. 3 och Björks norra fick heta Fageräng No. 4. Plyms och Frans Johanssons fick inte några fagerängsnummer, utan kallades fortfarande Fagerberg No. 3 och Lineberg. De hörde i kyrkoböckerna till Ebbes.

År 1897 byggde Oskar Karlstedt ett hus, som fick beteckningen Fageräng No. 6. Han hade tidigare varit torpare på Lilla Kleven. Liksom flera av nybyggarna anskaffade han byggnadsvirket genom att inköpa och riva en torpstuga, i detta fallet, soldattorpet under Slögestorp, det s.k. snyggatorpet.

Fageräng No. 7 byggdes av Lars Johan Plym, som hyrde ut huset och bodde kvar i sin gamla fastighet Fagerberg No. 3. Han var, innan han kom till Ebbes, en mycket duktig skomakare, som bl.a. behärskade konsten att göra skinngaloscher.

Fageräng No. 8 byggdes år 1900 av torparen Johannes Svensson från Stora Kleven. Han hade väl haft tillfälle att se hur bra de andra torparna, som bosatt sig på Fageräng, klarade sig. Johannes byggde ett femfamiljshus efter modell av Plyms första hus.

Johan Wiktor Moberg, som senare skulle bli känd som blomster-

Fageräng n:o 1, byggt 1890 av Gustaf Samuelsson, nu ombyggt och moderniserat.

kungen Moberg, skaffade sig år 1900, Fageräng No. 9 och 10, ett ganska stort område, så stort att det kunde föda en ko.

En västgöte som hette Zettergren byggde Fageräng No. 11, som han senare sålde till siste soldaten på Dalskog, Per Johan Lindsten som försörjde sig som grisslaktare och snickare.

Det sista huset med Fagerängsnummer var No. 12 som byggdes 1905 av Klas Svensson från Hukarp.

Några av tomterna var så stora att ägarna kunde stycka av mark till sina barn. Malmros på No. 5 sålde tomt No. 5 A till sonen Axel. Johannes på No. 8 släppte till tomter till sonen Emil och dottern Anna, Moberg sålde tomter till tre av sina barn, han släppte också till mark för den första livsmedelsaffären på Egna-Hem. År 1907 öppnade Karl Einar Castén affär i ett hus som kallades Fageräng No. 10 A.

De fastigheter som sedan uppstod kom tili genom avstyckning i Egna-Hemsföreningens regi och har skildrats i Hakarps krönika 1964.

I början av denna artikel nämndes att de första tomterna arrenderades. Så småningom fick de dock köpas med stöd av ensittarlagen.

Ebbes damm med "Fransa tvättstuga" och "Plymatrapporna" omkring sekelskiftet.
Teckning av Uffe Vibeke.

92-årige Gustaf Plym sysslar ännu med hacka och spade.

Foto G. Granemyr.

Tomtpriserna rörde sig om 600 à 700 kronor, alltså cirka 50 öre pr. kvadratmeter.

Tiden gick och en del av husen bytte ägare, ibland gick huset i arv till son eller dotter och fortfarande bor på Fageräng många ättlingar till de första bebyggarna. Bland dessa är 92-årige Gustaf Plym nestorn. Han kan med friskt minne berätta om de första nybyggarna på

Fageräng och har väl också bidragit med en hel del stoff till denna artikel.

Men alla stannade givetvis inte kvar på Fageräng, de flesta flyttade, många ända till Amerika. Av skomakare Plyms barn emigrerade följande fem: Karl, Axel, Hjalmar, Hilma och Erika. Av barnen på Fageräng No. 1 utvandrade Ida, Henning och Hanna samt dottersonen Artur år 1923. Från Fageräng No. 2 utreste Johan och Alma och från No. 10 reste Mobergs John 1916. Malmros på No. 5 fick vinka farväl till sönerna John och Sven 1923. Bland de som utvandrade 1923 fanns också Gustav Gustavsson på Fageräng No. 7. Den branta gångstigen mot Ebbes, som vandrades varje dag på väg till och från arbetet, förbättrades efter hand. Den största äran av att gångstigen blev framkomlig och att riktiga trappor byggdes har Gustaf Plym. Han hedrades också genom att genvägen kom att kallas "plymatrapporna". När Ådalsvägen byggdes 1921—23 raserades trapporna och Gustaf Plym fick ta i med hårdhandskarna, för att få rätsida på problemet. Ett besök hos förtroendemannen Kjellerstedt i Häljaryd, (plus kanske några väl valda ord) resulterade i att vägmyndigheterna byggde och bekostade en ny nedre del av Plymtrapporna, till en kostnad av 700 kronor. År 1961 breddades den tre meter breda Fagerängsgatan till mera tidsenliga sex meters bredd.

I dag är nästan alla fagerängshusen ombyggda och inte så värst mycket är sig likt från nybyggartiden. Men den storartade utsikten, som kanske lockade de första bebyggarna, är fortfarande lika imponerande, vilket var och en själv kan konstatera.

En vandring genom Ulvadalen.

av Arne Jansson

Bergsbranten från höjderna i Hakarp och ned mot Vättern korsas av flera dalgångar. En av de intressantaste och mest säregna av dessa är Ulvadalen. Denna börjar c:a 300 meter nordväst om Hulustorp i närheten av smedstorpssområdets högsta punkt på nära 300 meters höjd över havet. Dalgången går därifrån huvusakligen i västlig riktning och mynnar ned i Vättern just söder om Roddsällskapets nya båthus vid Brunstorp. Densamma faller således ungefär 200 meter på vägen. Då detta sker på en sträcka av blott 1100 meter förstår man, att fallet åtminstone bitvis är brant.

Den stora nivåskillnaden sätter också i någon mån sin prägel på dalen, som längst upp mestadels löper genom granskog medan lövträden är förhärskande längre ned. Övre delen är otillgänglig, djup och ganska trång medan mittenpartiet är bredare och med svagare lutning. Därnedanför kommer det brantaste stycket, varefter dalen fortsätter som en tämligen smal bäckravין ner till sjön. Bäckens i dalgångens botten följer med utefter större delen av sänkans sträckning.

Får jag föreslå, att vi gör en vandring tillbaka genom Ulvadalen och börjar nere vid Vättern. Bäckravinen skär här tvärs igenom gammal åkermark vilket gör, att vi i kanterna hittar sådana örter som åker- och vägtistel, baldersbrå, mjölkört, gulvial och skrappa. Av gräsarter finns rödven, storven, kvickrot och på ett ställe vanligt mannagräs. Knapptåg och vecketåg träffar vi också på nere i fukten invid bäcken. Träd- och buskvegetationen utgöres här huvudsakligen av gråal och en del ask.

Ovanför roddarnas område täcks emellertid större delen av ravinens sluttningar av ett rikt bestånd av strutbräken, en ej särskilt vanlig ormbunke, som kan bli mycket ståtlig. Densamma har en yttre krans av ljusgröna, sterila blad som bildar liksom en präktig strut. Därav det svenska namnet. Innuti denna kommer de fertila (sporbärande) bladen, som är mindre, bruna och hopböjda och har liknats vid strutsens plymformade fjädrar. I en del floror kallas växten också strutsbräken. Dess latinska artnamn är *struthiopteris*. Även det syftande på strutsen. Vid tillfällen av missväxt användes ormbunken ti-

digare för utfordring av kreaturen och benämnes därför stundom också för foderbräken.

Det nyanlagda systemet av vägar har sedan tvärt skurit av ravinen på ett brett område och bäcken rinner här igenom en lång kulvert.

När vi åter träffar på den är vi på andra sidan skärstadsvägen varifrån ravinen fortsätter som en djup sänka genom lermarken upp emot skogsbrynet vid bergsfoten. Själva bäckfåran löper dock mellan stora stenar och sluttningarna har delvis blockstenskaraktär. Hela ravinen är bevuxen med ett tätt, närmast buskartat bestånd av i första hand relativt ung och tätstående ask, men med rikligt inslag av alm, hägg och sälg samt delvis även rönn och hassel. Större träd förekommer knappast just här. I dunklet nere i ravinen växer ganska mycket måbär och här har också en och annan krusbärsbuske slagit sig ner. Vildapel och hagtorn hittar vi liksom skogstry och nypon.

Örtfloran utgöres på våren huvudsakligen av vitsippor, gulsippor och svalört förutom skogsbingel. Den senare tål skuggan under träden och bildar, delvis tillsammans med kirskaål, en sparsam undervegetation längre fram emot sommaren. Då finner man vid ravinens kanter hudkex, älggräs och midsommarblomster. Ett rejält hallonsnår växer på ravinens norrsida. Harkål, humleblomster och stinknäva förekommer nere i ravinen. Det förhärskande gräset är lundgröe men rödsvingel och tuvtåtel är också vanliga. Intill bäcken växer ormbunkarna frodigt. I första hand majbräken och träjon. Ungefär mitt i ravinen finns emellertid även en mindre förekomst av strutbräken. Denna nådde dock i år ej här sin fulla utveckling utan exemplaren var ganska små och inget utbildade sporbärande blad.

Ravinens buskage är ett omtyckt tillhåll för mesar, lövsångare och andra småfåglar. I snåren finner också gärdsmygen det slags täta gömslen, som denna fågel sätter värde på.

I övre delen av ravinen är det dominerande trädslaget gråal jämte hassel. Den förra finns här i ett vackert bestånd med ljusgrå, smäckra stammar.

Vi kommer nu in i skogen, som sedan följer oss upp genom resten av Ulvadalen, dock med rikligt inslag av buskvegetation. Till en början härskar lövskogen med alla de vanliga skogsträden.

Stigningen är här kraftigare och bäcken löper i en lång fors. Marken omkring är under våren täckt av en tät matta av gulsippor och vit-

*En ek och en björk i stadigt famntag.
Foto Arne Jansson.*

sippor för att senare avlösas av ett sparsammare täcke av harsyra och skogsbingel. Nere vid bäcken där forsen lugnar ner sig, finner vi gullpudra. Andra örter är skogssallat och tandrot. Den senare är en ganska ovanlig, korsblommig växt med ljusviolettera blommor och bruna, lökformiga groddknoppar i bladvecken.

Närmast bäcken börjar nu majbräken att dominera och kommer en bra bit uppåt att kläda in den i frodig grönska. Denna ormbunke växer här i ovanligt kraftiga, meterhöga exemplar. En annan ormbunke, som förekommer rikligt utefter större delen av dalen och på dess södra sluttning stundtals bildar fina mattor, är det gracila ekbräkenet. Mera sparsamt växer skogsbräken och hultbräken och längre upp även örnbräken.

Ungefär 50 à 75 meter innanför skogsbrynet stöter vi på en brant klippa där bäcken gör ett präktigt vattenfall. Vid foten av klippan ser vi under sommaren stinksyskan och på klippbranten växer sten-söta.

Ovanför fallet får bäcken ett lugnare förlopp och just på klippkrönet bildas en liten plåtå, där skogen är glesare och mera ljus når

ned till marken. Mitt på densamma står emellertid en ek och en björk i stadig omfamning. Stammarna har vuxit emot varandra liksom flera grenar. När det blåser knakar det präktigt i träden då stammar och grenar gnida mot varandra och i kontaktställena har stora sårigheter nöts ut. En av ekens grenar har fläkts mot en större björkgren. Gräsvegetation på marken består av rödven, fårsvingel, bergslok och hundäxing. Örtfloran är också rikare med kärleksört, skogsviol, blodrot, gökärt, smultron, skogskovall och ängsblommor som stor och liten blåklocka, fyrkantig johannesört och ängssyra. Intill finns några få exemplar av skelört. I bäcken växer bäckbräsma, bäckveronika och lundarv.

Av det artrika carexsläktet har jag endast funnit två representer. Den ena förekommer härinvid i ett mindre bestånd och är det ganska ovanliga skogsstarret. Något längre upp växer emellertid rikligt med skärmstarr.

Buskvegetationen är här tät med måbär och skogstry som främsta inslag. Gömd bland try och rönn växer också en ensam berberisbuske. Denna är fredlös och skall utrotas där den förekommer mindre än 200 m. från åkermark. Detta emedan den är värdväxt för ett utvecklingsstadium hos svartrosten, en svampart som svårt angriper våra sädesslag och därigenom orsakar stor skada. Här har den lyckats gömma sig undan och lyser med sina gula blommor på våren och röda bär längre fram emot hösten. Den har vassa taggar och försöker på så sätt försvara sina positioner. Nu när Brunstorps gård upphört med lantbruket och sädesodling knappast förekommer på markerna nedanför kan man med gott samvete låta busken stå och i stället ge den en honnör för framgångsrik kamp för tillvaron.

Vid vår fortsatta vandring uppåt finner vi att gulsippan nu har försvunnit och att blåsippan kommit i stället. Särskilt på den södra slutningen förekommer den mycket ymnigt och bildar stundom nästan som blå mattor under blomningen. Sparsamt inslag av den röda varianten ger tavlan livligare intryck. Detta är en syn, som vi gärna unnar kommande generationer av besökare och vi avstår därför från att ta med oss någon planta hem.

Ett stycke längre upp delar sig bäcken och huvudfåran försvinner åt vänster. Den gren, som fortsätter ytterligare en bit upp genom Ulvadalen, är knappast vattenförande annat än under våren och vid

I blockterrängen ligger kullfallna träd i alla förmultningsstadier. Foto Arne Jansson

längre regnperioder. Strax ovan delningspunkten finns några meter åt höger en yttlig "källa", som dock sinar under sommaren, men vars botten sällan blir riktigt torr.

Själva dalbotten vidgar nu ut sig något. I den fuktigare mittre delen har vi fortfarande i huvudsak al, men här finns även ett bra björkbestånd. Granen kommer mer och mer in i bilden. Vi är framme vid ett ställe där dalen i norr gränsar till en äng, vilken dock är på god väg att återerövrats av skogen. Just i kanten mot ängen står en kraftig alm, vars knotiga stam har en omkrets av c:a tre meter. Det är förmodligen Ulvadalens äldsta träd. Själva huvudstammen är avbruten några meter upp, men ett par kraftiga grenar har vuxit ut till nya stammar och håller fortfarande liv i trädet. I det murkna mittpartiet finns ett rejält hål, som säkerligen hyst många generationer ugglor.

Intill finns också ett par lönnar som fröat av sig så att ett flertal småplantor är på väg upp.

Inne i dalbotten växer bl.a. springkorn, kabbeleka, vanlig smör-

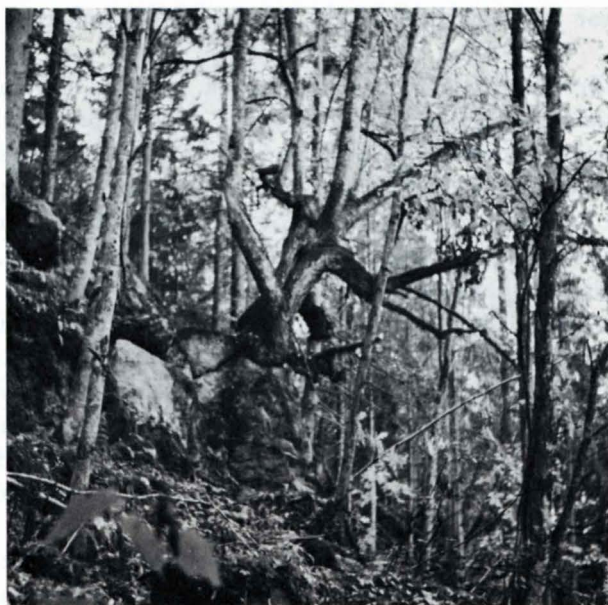
blomma och ormbär. Den senare har högst upp på stjälken ett ensamt blåaktigt bär, som liksom växten i övrigt är giftigt. Då smaken är mycket otäck är dock risken för förgiftningar liten. En annan ört här är den lilla säregna desmeknopp, som man ganska sällan träffar på. Alriset står tätt i området. Det är i stor utsträckning toppat av rådjuren, som, att döma av de talrika djurstigarna i denna och övre delen av dalen, här har ett omtyckt tillhåll. Tidigt i våras då snön ännu låg djup höll djuren ett vattenhål öppet där de kunde släcka törsten.

Något längre upp är vi inne i den djupaste och otillgängligaste delen av Ulvadalen. Hit ner tränger inte mycket solsken under vinter och vår och snön ligger kvar länge; i år till någon vecka in i maj. Bäckarna här förlorat sig, men under våren ser man hur vattnet sipprar upp mellan trädrötter och stenblock på ett flertal ställen för att däremellan leta sig fram under jorden.

På norra sidan avgränsas dalen nu av en massiv och brant tämligen långsträckt bergvägg medan den södra sluttningen utgöres av blocksten och krönes av ganska kraftiga klippartier. Här är det bitvis svårt att ta sig fram. Någon skogsvård har inte förekommit på bra många år. Särskilt på den södra sluttningen har träd fallit kors och tvärs och ligger i alla förmultningsstadier. Man får nästan en vision av urskog. I dalgångens mittparti ligger ett antal vindfällda granar och utgör en effektiv spärr om man vill tvära detsamma. De ligger långa och smärta och det syns att de fått sträcka på sig för att få sin del av ljuset. Särskilt den största granen har en imponerande rotvälta, som samtidigt ger tillfälle till ett utmärkt studium av granens rot-system. Hela vältan är bara ett par dm tjock och visar tydligt hur rötterna håller till alldeles i jordytan. Inte ens stammen har sökt sig ner på djupet utan slutar tvärt som med en platta bara två-tre dm. ner i marken och utgör liksom änden på ett nav, från vilket rötterna ränner ut som slingrande ekrar.

På toppen av en klippa i södra branten har en stor lind, ända från basen uppdelad i ett kraftigt grensystem, slagit sig ner. Nedifrån ser det ut som om den växte ut direkt från berget. Från andra sidan har den dock mellan blocken funnit fäste för rötterna, som alla har måst söka sig åt ett håll.

Just vid foten av klippan, som linden tagit säte på, finns ett gryt

En kraftigt grenad lind har tagit säte på ett klippkrön.

Foto Arne Jansson.

med ett flertal gånger in mellan stenblocken. Marken vid ingångarna är väl tilltrampade så grytet tycks vara bebott. Ett antal vita hönsfjädrar intill skvallrar om att det är räven som håller hus här.

Endast c:a 50 meter längre västerut i samma brant hittar vi ytterligare en boning bland blocken. Även denna bebodd. Strax ovanför det ena ingångshålet ligger ett väl använt avträde. Det är grävlingen, som har för vana att på detta sätt uträtta sina behov på ett särskilt utvalt ställe.

I blockterrängen växer trolldruvan rätt allmänt. Denna har på försommaren ganska oansenliga vita blommor och bär på hösten svarta, blanka bär, som påminner något om små druvor. Växten är giftig, men lär fordom ha använts som botemedel mot pesten. I samma terräng lyser också rödbläran på högsommaren med sina rosenröda blommor.

Den andra sluttningen, som vänder mot solen, får mera ljus och har en ganska artrik flora intill foten av bergsbranten. På hyllor i själva branten hittade jag i våras ett par av de allra största blå-

sippsplantor jag sett vildväxande. Som stora blå buketter lyste de i solen.

Nedanför växer lungört, hästhov, vårlök, vätteros och smånunneört som tidigt inslag. Den sistnämnda är en liten ört, som man ej finner så ofta. Vätterosen sticker upp bland löven med sina ljusröda, köttaktiga skott med en tät ensidig blomklase i samma färg. Det är en parasit helt utan klorofyll som största delen av året lever ett underjordiskt liv. Rötterna suger sig fast vid värdväxtens rötter, i första hand hassel, al och asp och förser sig med näring därifrån. I marken har den också en rikt förgrenad jordstam försedd med köttiga fjäll.

Längre fram har vi här bl.a. bergdunört, skogsfibbla, kärrfibbla, häckvicker, daggkäpa och gullris. Bland gräsen ser man vårbrädd och kärrgröe. Längst upp i dalen växer på denna sida ganska mycket nattviol. Vid en kontroll befanns att samtliga då blommande exemplar tillhörde den grönvita nattviolen medan inte en enda planta av den vanliga nattviolen hittades.

Komna så långt upp har Ulvadalen emellertid planat ut sig och mynnar nu ut i en av de bortre av Hulustorpsängarna, som med tiden dock närmast har fått karaktären av löväng. Där är det ängsflora och denna är av något annorlunda slag än den vi nyss bekantat oss med. Men nu har vi lämnat vår dal och överlåter därför ängen till vandraren att botanisera på egen hand.

Ovanstående beskrivning bygger på observationer gjorda under ett antal exkursioner genom Ulvadalen från tidiga våren fram till okt. 1968. För att undvika alltför tröttande uppräknings har ej samtliga antecknade växtarter omnämnts. Ej heller har med få undantag en art upptagits mera än en gång och då i samband med det område där den huvudsakligen förekommit eller först påträffats ehuru flera arter förekommer inom en större del av dalen.

Mossor, lavar, alger och svampar har ej alls berörts eller varit föremål för observationer.

För den intresserade lämnas nedan en förteckning över samtliga de växtarter som hittades. Densamma gör ej anspråk på att vara fullständig utan torde få kompletteras ytterligare med ett antal vid en noggrannare inventering av området.

VÄXTER I ULVADALEN

TRÄD och BUSKAR

Gran	<i>Picea abies</i>
Fur	<i>Pinus silvestris</i>
Asp	<i>Populus tremula</i>
Gråvide	<i>Salix Sinerea</i>
Sälg	<i>Salix caprea</i>
Hassel	<i>Corylus avellana</i>
Vårtbjörk	<i>Betula verrucosa</i>
Glasbjörk	<i>Betula pubescens</i>
Klibbal	<i>Alnus glutinosa</i>
Gråal	<i>Alnus incana</i>
Ek	<i>Quercus robur</i>
Alm	<i>Ulmus glabra</i>
Berberis	<i>Berberis vulgaris</i>
Krusbär	<i>Ribes uva-crispa</i>
Måbär	<i>Ribes alpinum</i>
Hägg	<i>Prunus padus</i>
Oxel	<i>Sorbus intermedia</i>
Rönn	<i>Sorbus aucuparia</i>
Vildapel	<i>Malus silvestris</i>
Rundhagtorn	<i>Crataegus oxgacantha</i>
Lönn	<i>Acer platanoides</i>
Lind	<i>Tilia cordata</i>
Ask	<i>Fraxinus excelsior</i>
Skogstry	<i>Lonicera xylosteum</i>

ORMBUNKAR och FRÄKEN

Åkerfräken	<i>Equisetum arvense</i>
Skogsfräken	<i>Equisetum silvaticum</i>
Örnbräken	<i>Pteridium aquilinum</i>
Strutbräken	<i>Matteuccia struthiopteris</i>
Majbräken	<i>Athyrium filix-femina</i>
Hultbräken	<i>Lastrea phegopteris</i>
Ekbräken	<i>Lastrea dryopteris</i>
Träjon	<i>Dryopteris filix-mas</i>
Skogsbräken	<i>Dryopteris spinulosa</i>
Stensöta	<i>Polypodium vulgare</i>

TÄGVÄXTER, GRÄS och HALVGRÄS

Veketåg	<i>Juncus effusus</i>
Knapptåg	<i>Juncus conglomeratus</i>
Vårfryle	<i>Luzula pilosa</i>
Bergslok	<i>Melica nutans</i>

Fårsvingel	<i>Festuca ovina</i>
Rödsvingel	<i>Festuca rubra</i>
Kärrgröe	<i>Poa trivialis</i>
Lundgröe	<i>Poa nemoralis</i>
Hundäxing	<i>Dactylis glomerata</i>
Tuvtåtel	<i>Deschampsia caespitosa</i>
Storven	<i>Agrostis gigantea</i>
Rödven	<i>Agrostis tenius</i>
Vårbrodd	<i>Anthoxanthum odoratum</i>
Kvickrot	<i>Elytrigia repens</i>
Skärmstarr	<i>Carex remota</i>
Skogsstarr	<i>Carex silvatica</i>

ÖVRIGA ÖRTER

Vårlök	<i>Gagea lutea</i>
Ekorbär	<i>Maianthemum bifolium</i>
Ormbär	<i>Paris quadrifolia</i>
Grönvit nattviol	<i>Platanthera chlorantha</i>
Brännässla	<i>Urtica dioeca</i>
Vanligt mannagräs	<i>Glyceria fluitans</i>
Gårdsskräppa	<i>Rumex longifolius</i>
Krusskräppa	<i>Rumex crispus</i>
Ängssyra	<i>Rumex acetosa</i>
Lundarv	<i>Stellaria nemorum</i>
Rödblära	<i>Melandrium rubrum</i>
Trolldruva	<i>Actaea spicata</i>
Kabbeleka	<i>Caltha palustris</i>
Blåsippa	<i>Anemone hepatica</i>
Vitsippa	<i>Anemone nemerosa</i>
Gulsippa	<i>Anemone ranunculoides</i>
Majsmörblomma	<i>Ranunculus auricomus</i>
Smörblomma	<i>Ranunculus acris</i>
Svalört	<i>Ranunculus ficaria</i>
Skelört	<i>Chelidonium majus</i>
Smånunneört	<i>Corydalis fabacea</i>
Tandrot	<i>Cardamine bulbifera</i>
Bäckbräsma	<i>Cardamine amara</i>
Kärleksört	<i>Sedum telephium</i>
Gullpudra	<i>Chrysoplenium alternifolium</i>
Älgört	<i>Filipendula ulmaria</i>
Hallon	<i>Rubus idaeus</i>
Smultron	<i>Fragaria vesca</i>
Blodrot	<i>Potentilla erecta</i>
Daggkåpa	<i>Alchemilla</i> (ej artbestämd)
Nyponros	<i>Rosa canina</i>

Humleblomster	Geum rivale
Rödklöver	Trifolium pratense
Häckvicker	Vicia sepium
Gulvial	Lathyrus pratensis
Gökärt	Lathyrus montanus
Harsyra	Oxalis acetosella
Midsommarblomster	Geranium silvaticum
Stinknäva	Geranium robertianum
Skogsbingel	Mercurialis perennis
Springkorn	Impatiens noli-tangere
Fyrkantig johannesört	Hypericum maculatum
Bergdunört	Epilobium montanum
Mjölkört	Chamaenerion angustifolium
Hundkex	Anthriscus silvestris
Kirskål	Aegopodium podagraria
Klotpyrola	Pryola minor
Björkpyrola	Ramischia secunda
Blåbär	Vaccinium myrtillus
Lungört	Pulmonaria officinalis
Pyramidsuga	Ajuga pyramidalis
Stinksyska	Stachys silvatica
Te-veronika	Veronica chamaedrys
Ärenpris	Veronica officinalis
Bäckveronika	Veronica beccabunga
Skogskovall	Melampyrum silvaticum
Vätteros	Lathraea squamaria
Desmeknopp	Adoxa moschatellina
Blåklocka	Campanula rotundifolia
Stor blåklocka	Campanula persicifolia
Gullris	Solidago virgaurea
Baldersbrå	Tripleurospermum maritimum v. inodorum
Hästhov	Tussilago farfara
Vägtistel	Cirsium vulgare
Äkertistel	Cirsium arvense
Harkål	Lapsana communis
Maskros	Taraxacum Vulgaria
Skogssallat	Lactuca muralis
Kärrfibbla	Crepis paludosa
Skogsfibbla	Hieracium Silvaticiformia

Växternas latinska namn har valts enligt "Förteckning över Nordens växter" av Nils Hylander.

Arne Jansson

Kyrkans år 1968 i Hakarp

av Harald Möllerström

Året 1968 — här räknat från Nyårsdagens högmässa till Nyårsaftonens nyårsbön — har väl inte skilt sig från övriga år i så hög grad. De kyrkliga aktiviteterna har flätat samman ett program, som ingått som ett led i kyrkans förkunnelse och liv. Det programmet har haft sina höjdpunkter och sitt stilla framåtskridande.

Högmässan på Nyårsdagen gav upptakten. ”I Jesu skola all knän böja sig, deras som äro i himmelen, deras som äro på jorden och deras som äro under jorden.” Detta budskap klingade också igenom i slutet av årets första månad vid en missionsafton, då glimtar gavs från ett missionsfält, där alla religioner är representerade.

Hakarp är en församling, där ständigt nya områden lägges under byggnation. Följaktligen flyttar många människor in. Kyndelsmäsodagen, den 4 februari, inbjöds de nyinflyttade till kyrkan med högmässa och ljusståg och till Ungdomsgården med samkväm, varvid information om Hakarps kommunala och kyrkliga förhållanden gavs.

Söndagen därpå inleddes raden av församlingsaftnar, anordnade av Studierådet, ett av de sex ”småkyrkoråd” som är verksamma inom församlingen. Vi fick då höra mycket intressant från IM.

Följande söndag var en klang- och jubeldag. Då invigdes nämligen det Församlingshem, som så många under så många år haft så många förhoppningar om. Dess adress är Hakarpsvägen 63. Dess signatur är det stora korset utåt gatan och det lilla korset på innerväggen — en maning till yttervärlden, en kraft för det inre livet.

Ett annat av småkyrkoråden, Diakonirådet, är ett mycket verkamt sådant. Sex gånger har detta råd inbjudit de äldre i vår församling, och höjdpunkten var kanske resan till Gamla Linköping, Vårdsnäs, m.fl. platser, en strålande vacker dag i slutet av maj. En behaglig resa genom en solbelyst vacker bygd. Och detta år upptogs i kyrkans stat ett anslag till vistelse för ett antal äldre på Tallnäs under en vecka. Nästa år skulle den första kontingenten få resa.

Tallnäs var också målet för en resa med årets konfirmander den 31 augusti. De som begagnat sig av tillfället ansåg sig säkert ha haft

en lyckad dag. Dessa ungdomar hade konfirmerats på pingstdagen, den 29 juni, en ovanlig konfirmationsdag, eftersom de senare årens konfirmation ägt rum på pingstdagen. Det var sista året konfirmanderna bar sina egna konfirmationskläder. Nästa år skulle de vita "kåporna" införas. Sommarkonfirmanderna började sin läsning efter skolans avslutning och konfirmerades traditionsenligt vid Tredje böndagen, som i år inföll den 20 juli.

Men även "äldre ungdom" kom detta år i håg sin konfirmation. Den 24 mars samlades 1918 års konfirmander till jubileum. Och den 11 augusti var det deras tur som läst sig fram 1928. För båda grupperna var det säkerligen en stor upplevelse att samlas på detta sätt — ehuru skaran som kunde samlas väl minskats sedan den första nattvardsgången i Hakarps kyrka.

Ungdomsrådet samlade församlingens unga till ungdomsaftnar den 15 mars och 19 april, och scoutupptagningen vid högmässan den 8 dec. får stå som ett tecken för scoutverksamheten.

En god tradition är att skolorna samlas i kyrkan inför påsklovet, så skedde detta år den 10 april, och vid skolavslutningen, i år den 7 juni.

En högtid, värd mera beaktande, utgör passionsvespern, en höjdpunkt i raden av passionsgudstjänster, årligen firad fredagen före påskveckan, i år firad den 5 april.

Den första församlingsaftonen är redan nämnd. Under året följde ytterligare sex sådana aftnar omkring olika ämnen och med olika talare. Ämnena har i tur och ordning varit följande: Den kristna enheten, romersk-katolska kyrkan i nutiden, kunskapen om Kristus, den kristna missionen, det kristna hoppet och Kristus i Gamla Testamentet.

Den 19 maj var en säregen dag. Vädrets makter rasade, och hela bygden snöhöljdes. Och just denna dag hade söndagsskolorna sin sommarfest — med en resa till Lövhults friluftsgård utanför Nässjö. Ändock var det god tillslutning och god stämning. Söndagsskolans julfest hölls den 15 december.

Reste gjorde också de kyrkliga syföreningarna. Stensholms gjorde detta år en kort resa, till Visingsö, den 5 juni, medan Hakarps sträckte sin färd till Bohuslän och västkusten den 11 juni.

Båda föreningarna har haft sina två traditionella samlingar för de

äldre. Dessa samlingar är alltså lika viktiga, var och en på sitt sätt, trots den utvidgade verksamheten för våra äldre.

Hakarps: De Gamlas Dag i kyrka och ungdomsgård den 31 okt.,
Stensholm: De Gamlas Advents- och Luciafest i Stensholmsskolan den 8 december.

Den 13 mars inbjöd den tredje arbetskretsen i församlingen, Mammasföreningen, de två övriga till ett samkväm i Församlingshemmet, varvid förekom ett rikhaltigt program.

Som ett exempel på de studiecirklar som pågått under året må nämnas cirkeln omkring kyrka och stat. Den 20 november ordnade denna cirkel en sammankomst med information i detta ämne, dess problematik och möjligheter till lösning.

I det föregående har det talats om jubileer. Ännu ett sådant har firats. Det var Hakarps kyrkokör som den 6 oktober — Tacksägelsedagen — firade sin tio-åriga tillvaro med sång i kyrkan och festligt samvaro i högtidssalen.

Vad berättar slutligen kyrkorådets protokoll om vad sig tilldragit detta år — det andra året i kyrklig samfällighet med Huskvarna pastorat?

Arbetet med den nya kyrkogården, begynt i slutet av 1967, pågick under hela året och var i huvudsak avslutat före jul.

Vi försökte att få en kyrkoadjunktur, men ansökan lämnades av Kungl. Maj:t utan åtgärd.

Kyrkofullmäktige beslöt då, att en ungdomsskreterare finge anställas med tillträde nästa år. Vi var mycket glada och tacksamma.

Kyrkorådet uttalade sin positiva inställning till förslaget om en för Tvetå och Vista kontrakt gemensam kontraktsgård i den ledigblivna Järnsås prästgård. —

Och så kom julafton med julgran och julbön, julotta med sång av Bygdekören och Annandag Jul med traditionell nattvardsgång, och året avslutades med nyårsbön inför det nya året 1969.

Några glimtar från helg och söcken, ett längdsnitt genom en kyrklig verksamhet ett vanligt år i en vanlig svensk kyrkoförsamling — sådd med förhoppning om skörd.

SAMHÄLLE I FÖRVÄNDLING

Vägkurvan mot Hakarp i Pettersberg omkring 1925. Fiskhandlare Bragd gör en vilopaus framför Linells charkuteriaffär.

Samma vägkurva 1968. Foto Herbert Andersson.

Förvaltningsberättelse för år 1968.

Föreningens styrelse har under året varit: Rune Gustafsson, ordförande; Gottfrid Granemyr, vice ordförande; Bo Björklund, sekreterare och ansvarig för värdehandlingar; Ragnar Karlsmo, vice sekreterare; Carl-Eric Blomdahl, kassör; Eskil Lago, ansvarig utgivare av krönikan samt föreståndare för arkivet; Martin Fagerlund, registrator, Sten Arvid Gustafsson, Gustav Svensson och Ingvar Andersson. Suppleanter har varit Pelle Johansson, Yngve Svensson och Leif Gustafsson. Revisorer har varit Bror Thunberg och Widar Dahlstedt med Rune Wixe som suppleant.

Årsmötet hölls den 25 februari på Stensholmsskolan och var väl besökt. Ingenjören Harry Bergenblad berättade om Stensholm och andra medeltida slottsruiner samt visade bilder. Vidare förekom underhållning och servering.

Den traditionella midsommarfesten hölls på Klinten. Många besökare hade kommit. Kaffe serverades och underhållning bjöds av bl.a. Huskvarna Folkdanslag. Lotterier hade anordnats. Midsommarfesten gav ett överskott på 220 kr.

I december hölls en väl besökt hembygdsafton i Församlingshemmet. Josef Callerqvist kåserade om gestalter i Wilhelm Mobergs diktning. Bygdekören sjöng och kaffe serverades.

Föreningens strävanden att tillsammans med Huskvarnakretsen av SNF bevara övre Ådalsfallen har givit framgång. Vägförvaltningen har nu framkommit med tre alternativ för Ådalsvägens fortsatta ombyggnad, alla avser de att bevara den nuvarande vägens sträckning.

En krönika har utgivits för 1967. Upplagan för denna årgång har varit 650 exemplar och har försålts genom roteombud och i affärer. Varje medlem har erhållit krönikan för årsavgiften kronor 7:—.

Föreningen har representerats vid Hembygdsförbundets årsmöte. Medlemsantalet den 31.12 1968 var 340.

*Specifikation över föreningens inkomster och utgifter
för tiden 20/2 1968—20/2 1969.*

Behållning från föregående år:

Kontant i kassan	1.160:30
Innestående på sparbanks- bok	9.376:37
Innestående på postgiro	871:65
Summa kronor	<u>11.408:32</u>

Avgår:

Krönika	5.691:55
Klinten	52:04
Hembygdsförbundet	100:—
Brandförsäkring	67:—
Administrationskostnader	273:57
Summa kronor	<u>6.184:16</u>

Tillkommer:

Medlemsavgifter	2.343:—
Krönika	2.431:50
Räntor	499:73
Midsommarfest, netto	220:53
Summa kronor	<u>5.494:76</u>

Behållning vid årets slut:

Kontant i kassan	817:12
Innestående på sparbanks- bok	9.876:10
Innestående på postgiro	25:70
Summa kronor	<u>10.718:92</u>

Hakarp den 24 februari 1969.

Styrelsen

Anteckningar ur församlingsböckerna.

Födda år 1968

- 5/1 Patrik Ulf Nicklas Viktorsson, Näckrosstigen 15
9/1 Björn Magnus Åstrand, Myrstigen 7
13/1 Jennie Ulrika Karlsson, Mossvägen 5
15/1 Ulf Rickard Ljunggren, Smedstorpsgatan 12
22/1 Anna Gunilla Nero, Kvarnvägen 18
3/2 Lena Ulrika Persson, Kyrkskolan
4/2 Eva Christina Gustavsson, Johannesvägen 4
4/2 Paul Daniel Kreutz, Vallmostigen 7
11/2 Lars Håkan Lennart Andersson, Göransbergsvägen 42
14/2 Clas Erik Gustav Gemheden, Carlforsvägen 19 D
24/2 Karin Maria Syd, Stiftelsevägen 5
27/2 Karin Elisabeth Karlsson, Blåklintsvägen 30
29/2 Hans Niclas Sjöberg, Vipevägen 13
14/3 Claes Bo Ejnar Björklund, Carlfors
15/3 Karl Peter Joakim Jävermo, Hasselgränd 9
23/3 Lars Niklas Jonasson, Näckrosstigen 32
24/3 Gunilla Elisabeth Hedin, Sjärnstigen 15
28/3 Anne Ella-Maj Karlsson, Olstorpsgatan 16
30/3 Eva Judith Biro, Mossvägen 5
2/4 Eva Viktoria Havskog, Smedstorpsgatan 5
3/4 Jonas Charles Bertilsson, Johannesvägen 5 D
4/4 Sven Tomas Lars Hammarlund, Smedstorps gård
10/4 Thomas Lennart Geron Jansson, Kvarnvägen 18
18/4 Sven Håkan Mikael Jonsson, Glasberga
1/5 Kurt Håkan Elengård, Solhemsgatan 9
8/5 Jennie Terese Monica Wadenrud, Mossvägen 5
8/5 Stig Åke Jörgen Ejevad, Ebbesvägen 27
13/5 Anna Karin Elisabeth Ström, Blåklintsvägen 22
10/5 Stefan Mikael Claesson, Smedstorpsgatan 57
10/5 Kjell Peter Claesson, Smedstorpsgatan 57
14/5 Elize Ros-Marie Johansson, Ebbesvägen 27
18/5 Sven Nils Maths Carlgren, Hallebergliden 6

- 18/5 Jill Helene Regina Larsson, Näckrosstigen 20
 22/5 Maria Karin Fasth, Genvägen 1
 23/5 Bror Karl Fredrik Gustavsson, Hökhult
 24/5 Maria Cecilia Nirvin, Ådalsvägen 89
 30/5 Ulrika Elisabet Eskilsson, Rambergsliden 8
 31/5 Thomas Lars Michael Lagerqvist, Skolgatan 11
 2/6 Viktoria Isabella Fransson, Kvarnvägen 15
 5/6 Thomas Bo Niklas Karlsson, Berghaga 7
 19/6 Karin Kristina Seiborg, Stjärnstigen 33
 26/6 Anders Lars Ingemar Eriksson, Mossvägen 3
 27/6 Per Stefan Hakeskog, Vipevägen 16
 27/6 Sören Erik Fredrik Jonsson, Näckrosstigen 6
 5/7 Lars Magnus Hakeman, Mossvägen 7
 6/7 Annika Svea Margareta Lundin, Mossvägen 7
 7/7 Maria Helena Svensson, Kvarnvägen 14
 10/7 Johan Magnus Fogelberg, Myrstigen 13
 11/7 Elisabeth Maria Eleonora, Lingestedt, Smedstorpsgatan 44
 6/8 Karin Gunhild Berglund, Hagbyvägen 6 B
 16/8 Håkan Ingemar Larsson, Stjärnstigen 5
 23/8 Kristina Liselotte Löfgren, Kyrskolan
 7/9 Göran Thomas Johansson, Stiftelsvägen 5
 7/9 Terezija Helena Bilogasic, Carlfors
 24/9 Anders David Vikblad, Blåklintsvägen 36
 27/9 Henrik Sven Göran Jonasson, Holavägen 17
 30/9 Niklas Weimar Alpsten, Stjärnstigen 26
 6/10 Mats Björn Eklind, Mossvägen 7
 7/10 Sten Torbjörn Åke Lundberg, Kvarnvägen 15
 17/10 Per Jonas Mortenssen, Ringvägen 6
 25/10 Magnus Bertil Olausson, Skolgatan 54
 27/10 Kermit Olof Ingvar Tisell, Eskilstorp
 30/10 Isabelle Maria Nordin, Blåklintsvägen 6
 2/11 Anna Viktoria Nyqvist, Solhemsgatan 14
 16/11 Karl Lennart Pontus Lilja, Blåklintsvägen 2
 19/11 Rolf Arne Tohmas Höglund, Skolgatan 49
 4/12 Helena Maria Nilsson, St. Tokarp
 512 Lars Per Olof Svernedal, Brunstorp vägen 21
 7/12 Åsa Helena Karlsson, Ebbesvägen 32

Ingångna äktenskap

- Bo Gunnar Nirvin, Jönköping och Gerd Karin Monica Vilhelmsson,
Ådalsvägen 89
- Tony Ture Lennart Karlsson, Lindarevägen 11 och Inger Monika
Larsson, Carlforsvägen 25
- Anders Georg Karlsson, Lindarevägen 8 och Kerstin Birgitta Olsson,
Ljungstigen 2
- Lars Erik Olsson, Eslöv och Britta Linnea Charlotta Karlsson, Is-
berga
- Anders Rickard Fogelberg, Jönköping och Berit Yvonne Irene Zan-
der, Tenhultsvägen 32
- Stig Gösta Erland Svensson och Gerd Irene Sköld, båda från Ebbes-
vägen 27
- Nils Olov Nilsson, Berghagavägen 7 B och Maj-Britt Birgitta Blom-
berg, Berghagavägen 7 A
- Sven Olof Thomas Damberg, Norrahammar och Lillian Minette
Karlsson, Kvarnvägen 4
- Wolfgang Herbert Panke, Lund och Majléne Lilian Gustafsson,
Ådalsvägen 69
- Bo Gunnar Christer Bäck, Vipevägen 34 och Ann-Britt Ulla Björn,
Jönköping
- Hans Börje Viktor Magnusson, Hallebergsliden 14 och Rose Gull-
Britt Alice Strivér, Huskvarna
- Olle Karl Bertil Jönsson, Lekstigen 12 och Eva Anne-Marie Nordh,
Jönköping
- Jan Kenneth Andersson, Göransbergsvägen 56 och Anita Ingrid
Margareta Svensson, Huskvarna
- Åke Uno Gustafsson, Vipevägen 14 och Eva Monika Carlsson, Hus-
kvarna
- John Arne Kämpe, Hallebergsliden 3 och Elsa Frida Margareta Blixt,
Forserum
- Bengt Allan Magnus Svenningsson, Smedstorpsgatan 27 och Vanja
Kerstin Birgitta Svensson, Gnosjö
- Mats Henrik Nilsson, Jutevägen 14 och Astrid Eva-Lena Andersson,
Jönköping
- Knut Gunnar Claesson, Hasselbacken 5 och Elin Kerstin Solveig
Geber, Göteborg

Per Alf Ingvar Svenningsson, Månbergsvägen 22 och Hild Elsa Lorentzi, Jönköping
Lars Göran Gösta Petersson, Ådalsvägen 61 och Tyra Margareta Kristina Öberg, Jönköping
Jan Harry Krister Tufvander, Ringvägen 3 och Britt Anneli Sjökvist, Huskvarna

Avlidna under 1968

- 4/1 Klas Erik Vilhelm Lindström, Ådalsvägen 59, f. d. 21/2 1902 i Skärstad
6/1 Johan David Johansson, Kikstorp, f. d. 10/6 1892 i Hakarp
16/1 Gun Margareta Irene Andersson, Tenhultsvägen 24 C, f. d. 27/9 1938 i Mogata, Österg. 1
25/1 Carl Johan Arvid Karlsson, Holavägen 5, f. d. 18/6 1885 i Ölmostad
8/2 Gustaf Erik Höglund, Ådalsvägen 81, f. d. 22/1 1901 i Hakarp
22/2 Per Erik Olov Holmberg, Mossvägen 5, f. d. 24/4 1964 i Hakarp
5/3 Karl Birger Johansson, Lexarp, f. d. 22/10 1902 i Hakarp
10/3 Gustav Lennart Natanael Gustavson, Hökhult, f. d. 9/5 1907 i Hakarp
12/3 Hjalmar Dannevid Örnfjord, Hallebergsliden 15, f. d. 23/9 1892 i Skellefteå, Västerb. 1
7/4 Eva Minni Axelia Ekberg, Vipevägen 21, f. d. 4/9 1920 i Huskvarna
10/4 Karl Johan Lek, Smedstorpögatan 52, f. d. 27/1 1886 i Leke-ryd
23/4 Judit Elisabet Johansson, Tenhultsvägen 26, f. d. 10/12 1894 i Säby
3/5 Bengt Axel Vilhelm Karlsson, Ebbesvägen 6, f. d. 7/3 1915 i Gränna
10/5 Karl Ingvar Fasth, Ekbacka, Brunstorp, f. d. 9/12 1933 i Jönköping

- 23/5 Gösta August Natanael Johansson, Carlforsvägen 28, f. d. 8/12 1911 i Svarttorp
- 28/5 Rut Emma Linnea Fransson, Ringvägen 6, f. d. 24/6 1898 i Lekeryd
- 7/6 Märta Oktavia Thelander, Hakarpsvägen 105, f. d. 4/7 1905 i Lekeryd
- 14/6 Charlotte Birgitta Sandberg, Ebbesvägen 27, f. d. 9/8 1967 i Hakarp
- 23/7 Rut Elsa Helena Storm, Ebbesvägen 15, f. d. 18/8 1903 i Svarttorp
- 31/7 Nelly Maria Elisabet Lönn, Hagbyvägen 3, f. d. 10/10 1900 i Lekeryd
- 21/8 Karl Henning Tellbom, Älderdomshemmet, f. d. 17/1 1883 i Skärstad
- 24/8 Karl Erik Åke Kågebäck, Smedstorpsgatan 46, f. d. 16/7 1919 i Jönköping
- 1/9 Anna Augusta Bohm, Carlforsvägen 18, f. d. 27/2 1883 i Hjärtlanda
- 10/9 Karl Teodor Karlsson, Isberga, f. d. 26/11 1897 i Bälaryd
- 18/9 Elin Maria Qvick, Egnahemsvägen 11, f. d. 3/4 1886 i Hakarp
- 29/10 Ernst Tore Allan Bengtsson, Aniaravägen 6, f. d. 8/5 1913 i Traryd, Kronob. 1
- 11/12 Hillevi Ingeborg Kristina Bengtsson, Fagerslättsvägen 26, f. d. 1/5 1898 i Jönköping

Antalet innevånare i Hakarp den 31/12 1968 var 3.820 personer, varav 1.971 män och 1.849 kvinnor. Äldst i församlingen var August Rickard Gustavsson, Blomgatan 14, f. 11/11 1872.

Kr. 8: —